

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการเรียนการสอน
อนามัยส่วนบุคคลตามแนวสุขบัญญัติแห่งชาติสำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ” ผู้วิจัยได้แบ่งรายละเอียดของการศึกษาเป็นหัวข้อต่าง ๆ
ดังนี้

1. สื่อการเรียนการสอน
2. หลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน
3. สื่อสิ่งพิมพ์
4. โปสเตอร์ประกอบการเรียนการสอน
5. แผ่นพับประกอบการเรียนการสอน
6. สื่อชุดนิทรรศการประกอบการเรียนการสอน
7. พฤติกรรมการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนของครู
8. สุขบัญญัติแห่งชาติ
9. เทคนิคเตลพาย
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สื่อการเรียนการสอน

ในเรื่องสื่อการเรียนการสอนขอนำเสนอรายละเอียดรวม 3 หัวข้อ ดังนี้

- 1.1 ความหมายของสื่อการเรียนการสอน
- 1.2 ประเภทของสื่อการเรียนการสอน
- 1.3 คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน

1.1 ความหมายของสื่อการเรียนการสอน นักวิชาการและนักเทคโนโลยีทางการศึกษาทั้งของไทยและชาวต่างประเทศ ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละท่าน โดยสามารถพิจารณาแบ่งออกเป็นประเด็นสำคัญ ได้ดังนี้

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ ที่ผู้สอนจะนำไปใช้เพื่อสื่อความหมาย โดยการถ่ายทอดทั้งความรู้ เจตคติ ซึ่งรวมถึงอารมณ์ ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม และทักษะไปยังผู้เรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเรียนการสอน และทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (สมหญิง เจริญจิตรกรรม, 2525: 32; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526: 112, สมบูรณ์ สงวนญาติ, 2534: 44; Brown, Lewis and Fred, 1964: 11; Vernon and Donald, 1971: 282; Jame and others, 1973: 584; Carter 1983: 307)

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ การเรียนที่ตั้งไว้ (นิพนธ์ สุขปรีดี, 2519: 21; กรมวิชาการ, 2521: 21; ชัยรงค์ พรหมวงศ์, 2521: 90; กิดานันท์ มลิทอง, 2536: 76; วาสนา ชาวหา, 2533: 8; สุโชติ ดาวสุโข และ สาโรจน์ แผงยัง, 2535: 11; ชลียา ลิมปิยากร, 2536: 10; สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2536: 10)

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตาม ซึ่งบรรจุเนื้อหาและข้อความเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนนำมาใช้ในระบบการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533: 80; Heinich Molanda and Russel, 1982: 82)

จากแนวคิดและมุมมองของนักเทคโนโลยีทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ จึงสรุป ได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบรวมกับการเรียน การสอน เป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ เจตคติ ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ จาก ผู้สอนไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ประเภทของสื่อการเรียนการสอน ประเภทของสื่อการเรียนการสอนมีจำนวน มากขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษาได้กำหนดและแบ่ง ประเภทของสื่อการเรียนการสอนแตกต่างกันออกไป ดังนี้

สื่อการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อประเภทเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Equipment or Hardwares) สื่อประเภทนี้เป็น ตัวกลาง หรือทางผ่านของความรู้ที่จะถ่ายทอดไปยังผู้เรียน ซึ่งได้แก่ สื่อใหญ่ (Big media) ที่จะ ต้องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉาย ฟิล์มสตริปต์ เครื่องฉายภาพโปร่งใส เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องรับวิทยุ เครื่องบันทึกเทป โทรทัศน์ ตลอดจนเครื่องช่วยสอน เครื่องคอมพิวเตอร์ และกระดานชอล์ค รวมทั้งแผ่นป้าย สำลี แผ่นป้ายนิเทศ ฯลฯ

2. สื่อประเภทวัสดุ (Materials or Softwares) สื่อการเรียนการสอนประเภทนี้จะเป็น สื่อขนาดเล็ก (Small media) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 สื่อที่ต้องอาศัยสื่อใหญ่ในการนำเสนอ จึงจะสามารถใช้ในการเรียนการสอนได้ เช่น สไลด์ ฟิล์ม ภาพยนตร์ ม้วนเทป และ แผ่นโปร่งใส ฯลฯ

2.2 สื่อที่เป็นตัวของมันเองไม่ต้องอาศัยสื่ออื่น ๆ ในการนำเสนอก็สามารถใช้ในการ เรียนการสอนได้ เช่น ของจริง ของจำลอง รูปภาพ แผนที่ และลูกโลก ฯลฯ

3. สื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ (Techniques and Methods) เป็นสื่อการเรียน การสอนที่เป็นกระบวนการ เทคนิค หรือวิธีการ ซึ่งต้องใช้ควบคู่กับวัสดุและเครื่องมือ โดยเน้นที่ เทคนิคหรือวิธีการเป็นสำคัญ เช่น การแสดงหุ่น การแสดงละคร การสาธิต การศึกษานอกสถานที่

และการจัดนิทรรศการ ฯลฯ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ, 2523: 112; สันทัด ภิบาลสุข และพิมพ์ใจ ภิบาลสุข, 2523: 41-42; มนตรี แยมกลีกร, 2526: 5-7; จลองชัย สุรวัฒนบุรณ์, 2528: 53-56; วีระไทยพานิช, 2528: 55-57; ศิริพงศ์ พนอมแยม, 2533: 70-71; วาสนา ชาวหา, 2533: 13-14; สุโชติ ดาวสุโข และ สาโรจน์ แฟงยัง, 2535: 12; ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535: 248; Dale 1965: 43)

Dale (1965: 42-43) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอน โดยสร้างเป็นกรวยประสบการณ์ (Cone of Experiences) เพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสื่อทัศนูปกรณ์ต่างๆ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการแสดงขั้นตอนของสื่อแต่ละประเภทในกระบวนการเรียนรู้ด้วยได้แก่

1. ประสบการณ์ตรง เป็นประสบการณ์ขั้นที่เป็นรูปธรรมที่สุด โดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงจากของจริงสถานการณ์จริง หรือด้วยการกระทำของตนเอง ซึ่งอาจได้รับการมองเห็น การจับต้อง ฯลฯ
2. ประสบการณ์รอง เป็นการเรียนรู้โดยการให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด ซึ่งอาจเป็นของจำลองก็ได้
3. ประสบการณ์นาฏการณหรือการแสดง เป็นการแสดงบทบาทสมมติหรือการแสดงละครเพื่อเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนในเรื่องที่มีข้อจำกัดด้วยยุคสมัย เวลา และสถานที่ เช่น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เป็นต้น
4. การสาธิต เป็นการแสดงหรือการกระทำประกอบคำอธิบาย เพื่อให้เห็นลำดับขั้นตอนของการกระทำนั้น
5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ภายนอกสถานที่เรียน อาจเป็นการท่องเที่ยว การเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ หรือการสัมภาษณ์ เหล่านี้เป็นต้น
6. นิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งของต่างๆ การจัดป้ายนิเทศ เพื่อให้สาระประโยชน์และความรู้แก่ผู้ชม
7. โทรทัศน์ โดยใช้ทั้งโทรทัศน์การศึกษาและโทรทัศน์เพื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียนหรือผู้ชมที่อยู่ในห้องเรียนหรืออยู่ทางบ้าน และใช้ส่งได้ทั้งระบบวงจรเปิดและวงจรปิด การสอนอาจจะเป็นการสอนสดหรือบันทึกลงวิดีโอเทป
8. ภาพยนตร์ เป็นภาพเคลื่อนไหวที่บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ลงบนฟิล์ม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทั้งภาพและเสียงโดยใช้ประสาทตาและหู หรืออาจจะเป็นการเห็นเพียงภาพเคลื่อนไหวอย่างเดียวก็ได้ ในกรณีที่เป็นภาพยนตร์เงียบและไม่มีการพากย์
9. การบันทึกเสียง วิทยุ ภาพนิ่ง การบันทึกเสียงอาจเป็นได้ทั้งในรูปของแผ่นเสียงหรือเทปบันทึกเสียง วิทยุเป็นสื่อที่ให้เฉพาะเสียง ส่วนภาพนิ่งอาจเป็นรูปภาพสไลด์ โดยเป็นภาพวาด ภาพล้อ หรือภาพเหมือนจริงก็ได้ ข้อมูลความรู้ที่อยู่ในสื่อขั้นนี้จะให้ประสบการณ์แก่

ผู้เรียนที่ถึงแม้จะอ่านหนังสือไม่ออกก็สามารถเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวที่สอนได้ เนื่องจากเป็นการฟังหรือดูภาพเท่านั้นไม่จำเป็นต้องอ่าน

10. ทศนสัญลักษณ์ เช่น แผนที่ แผนภูมิ แผนสถิติ หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือข้อมูลที่ต้องการให้เรียนรู้

11. วจนสัญลักษณ์ เป็นประสบการณ์ขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ได้แก่ ตัวหนังสือในภาษาเขียน และเสียงของคำพูดในภาษาพูด

Kieffer (1961: 1 อ้างถึงใน กิตานันท์ มลิทอง, 2531: 76) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะที่ใช้ ซึ่งเรียกว่าเป็นโสตทัศนอุปกรณ์ (Audio-Visual Aids) ได้แก่

1. สื่อประเภทใช้เครื่องฉาย (Projected Aids) ได้แก่ เครื่องฉายแผ่นโปร่งใส เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เป็นต้น

2. สื่อประเภทไม่ใช้เครื่องฉาย (Nonprojected Aids) ได้แก่ ภาพนิ่ง แผนภูมิของจริง ของจำลอง เป็นต้น

3. สื่อประเภทเครื่องเสียง (Audio Aids) ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ แผ่นเสียง เป็นต้น

Ely (1972: 39-40 อ้างถึงใน กิตานันท์ มลิทอง, 2531: 79-80) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนที่ออกแบบขึ้น และสื่อที่มีอยู่ทั่วไปแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. คน (People) ในทางการศึกษาโดยตรงนั้นหมายความถึงบุคลากรที่อยู่ในระบบของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้แนะแนวการศึกษา ผู้ช่วยสอนหรือผู้ที่อำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ในการเรียนรู้ ส่วนคน ตามความหมายของการประยุกต์ใช้นั้นได้แก่คนที่ทำงานหรือมีความชำนาญในแต่ละสาขาซึ่งมีอยู่ในวงสังคมทั่วไป ซึ่งคนเหล่านี้นับเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งถึงแม้จะมีชั้นักการศึกษาแต่ก็สามารถจะช่วยอำนวยความสะดวก หรือมาเป็นวิทยากรเพื่อเสริมการเรียนรู้ได้ในการให้ความรู้แต่ละด้าน เช่น ศิลปิน นักการเมือง นายธนาคาร ช่างซ่อมรถยนต์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

2. วัสดุ (Materials) วัสดุในการศึกษาโดยตรงจะเป็นประเภทที่บรรจุเนื้อหา บทเรียน โดยรูปแบบของวัสดุมีใช้สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง อาทิเช่น หนังสือ สไลด์ फिल्मสตริป แผนที่ เป็นต้น หรือสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ร่วมกันซึ่งเป็นทรัพยากรในโรงเรียนและได้รับการออกแบบเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียน ส่วนวัสดุที่นำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับวัสดุที่ใช้ในการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เพียงแต่ว่าเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในวัสดุนั้นส่วนมากจะอยู่ในรูปของการให้ความบันเทิง เช่น การจัดแสดงนิทรรศการภาพเขียน หรือภาพยนตร์ สารคดีชีวิตสัตว์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักถูกมองไปในรูปของความบันเทิงแต่ก็สามารถให้ความรู้ทางการศึกษาได้เช่นกัน

3. อาคารสถานที่ (Settings) หมายถึง ตัวตึก ที่ว่าง สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับทรัพยากรรูปแบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วและผู้เรียนด้วย ซึ่งสถานที่สำคัญในการศึกษาได้แก่ ดิกรเรียนและสถานที่อื่น ๆ ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนการสอนโดยส่วนรวม เช่น ห้องสมุด หอประชุม สนามเด็กเล่น เป็นต้น ส่วนสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถใช้เป็นทรัพยากรสื่อการเรียนได้ เช่น โรงงาน ตลาด สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

4. เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipments) เป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้เพื่อช่วยในการผลิตหรือใช้ร่วมทรัพยากรอื่น ส่วนมากมักเป็นเครื่องมือทางด้านโสตทัศนูปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ หรือแม้แต่ตะปูไขควง เหล่านี้เป็นต้น

5. กิจกรรม (Activities) โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมที่กล่าวถึงนี้มักเป็นการดำเนินงานที่จัดขึ้นเพื่อกระทำร่วมกับทรัพยากรอื่น ๆ หรือเป็นเทคนิควิธีการพิเศษเพื่อการเรียนการสอน เช่น การสอนแบบโปรแกรม เกม และสถานการณ์จำลอง หรือการจัดทัศนศึกษากิจกรรมเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่ตั้งขึ้น มีการใช้วัสดุการเรียนเฉพาะวิชาหรือมีวิธีการพิเศษในการเรียนการสอน

จากการจัดประเภทของสื่อการเรียนการสอนดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจัดแบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สื่อวัสดุ (Softwares) หมายถึง สื่อที่เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของมันเอง สามารถศึกษาได้โดยไม่ต้องอาศัยสื่ออื่น ซึ่งได้แก่ แผนภูมิ รูปภาพ แผนที่ फिल्मภาพยนตร์ สไลด์ เป็นต้น

2. สื่ออุปกรณ์ (Hardwares) หมายถึง สื่อที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ออกมาให้เห็นหรือได้ยินได้ ได้แก่ เครื่องฉายภาพต่าง ๆ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องรับวิทยุ เครื่องบันทึกเสียง ฯลฯ

3. สื่อเทคนิควิธีการ (Techniques and Methods) หมายถึง สื่อที่เกิดจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ การสาธิต การแสดงละคร การจัดนิทรรศการ และ การศึกษาออกสถานที่ ฯลฯ

1.3 คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนมีความจำเป็นต่อการเรียนการสอน ในฐานะที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ ช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานหรือภูมิหลังของนักเรียนที่แตกต่างกัน ช่วยทำให้ครูสอนได้ดีขึ้นและช่วยทำให้การสอนของครูบรรลุเป้าหมาย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526: 113) สื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก จากการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าของสื่อการเรียนการสอน สรุปได้ว่าสื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนดังนี้ (สมบูรณ์ สงวนญาติ, 2534: 44)

1. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้นจากประสบการณ์ที่มีความหมายในรูปแบบต่าง ๆ
2. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น โดยใช้เวลาน้อยลง

3. ช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียน และมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระฉับกระเฉง

4. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจ มั่นใจ และจดจำได้นาน
5. ช่วยส่งเสริมการคิด และการแก้ปัญหาในการเรียนรู้
6. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเอาชนะข้อจำกัดต่างๆ ในการเรียนรู้ได้
 - 6.1 ทำสิ่งที่ซับซ้อนให้ง่ายขึ้น
 - 6.2 ทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น
 - 6.3 ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้ดูช้าลง
 - 6.4 ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงช้าให้ดูเร็วขึ้น
 - 6.5 ทำสิ่งที่ใหญ่มากให้เล็กเหมาะแก่การศึกษา
 - 6.6 ทำสิ่งที่เล็กมากให้มองเห็นได้ชัดเจนขึ้น
 - 6.7 นำสิ่งที่เกิดในอดีตมาศึกษาในปัจจุบัน
 - 6.8 นำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาในห้องเรียนให้
7. ช่วยลดการบรรยายของผู้สอนลง แต่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น
8. ช่วยลดการสูญเปล่าทางการศึกษาลง เพราะช่วยให้การเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้เรียนสอบตกน้อยลง

ชลิยา ลิมปิยากร (2536: 41-42) ได้กล่าวถึงความสำคัญและคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน
2. เป็นรูปธรรม เป็นจริงเป็นจัง เห็นภาพพจน์ต่างๆ
3. นำเหตุการณ์ที่อยู่ไกลมาศึกษาในชั้นเรียนได้
4. ให้ประสบการณ์ตื่นเต้น ตื่นใจ
5. ใช้เพื่อเรียนซ่อมเสริม หรือการศึกษาซ้ำเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน
6. ทำให้จำ และเก็บสะสมประสบการณ์ไว้ได้นาน
7. ใช้สอนข้อเท็จจริง ความเป็นเหตุเป็นผล
8. ประหยัดเวลา และลดคำบรรยาย
9. ช่วยจูงใจ ปลุกฝังทัศนคติ และความเชื่อถือได้
10. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
11. ช่วยให้ผู้เรียนตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

กิดานันท์ มลิทอง (2531: 81-82) กล่าวถึงความสำคัญและคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนว่า สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งกับผู้เรียนและผู้สอน ดังต่อไปนี้

สื่อกับผู้เรียน

1. เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยังยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น และสามารถช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้อง

2. สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ทำให้เกิดความสุขและไม่เบื่อหน่ายการเรียน

3. การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนสั้น

4. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีในระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอนด้วย

5. ช่วยสร้างเสริมลักษณะที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์จากการใช้สื่อเหล่านั้น

6. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดให้มีการใช้สื่อในการเรียน

สื่อกับผู้สอน

1. การใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการเรียนการสอน ช่วยให้การบรรยายในการเรียนน่าสนใจยิ่งขึ้น ทำให้ผู้สอนมีความสุขสนุกสนานในการสอนมากกว่าวิธีการที่เคยใช้การบรรยายแต่เพียงข้างเดียว เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองให้เพิ่มขึ้นด้วย

2. สื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในด้านการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้เอง

3. เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2528: 24-25) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทเป็นตัวกลางหรือพาความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน และสื่อการเรียนการสอนมีบทบาทต่อการเรียนของเด็กประถมศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกระตุ้นความสนใจของเด็กต่อเรื่องที่จะเรียน
2. สื่อการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือที่จะให้เด็กเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ
3. สื่อการเรียนการสอนช่วยให้ประสบการณ์รูปธรรมแก่เด็ก
4. สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับการเรียนของเด็ก และสามารถทำให้เด็กเรียนได้รวดเร็วขึ้น

5. สื่อการเรียนการสอนในรูปของกิจกรรมหรือวิธีการต่าง ๆ ทำให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเอง

6. สื่อการเรียนการสอนช่วยสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของเด็ก

Erickson (1972: 381-382) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนสามารถช่วยการสอนของครู ได้ดังนี้

1. ช่วยให้ครูสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ นักเรียนได้มากขึ้น

2. ช่วยครูให้มีความรู้ในการจัดแหล่งวิทยาการที่เป็นเนื้อหาเหมาะสม แก่การเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายในการสอน

3. ช่วยครูควบคุมพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ และสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน

4. ช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ในรูปแบบต่าง ๆ

5. ช่วยให้ครูสอนได้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

6. ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

7. ช่วยประหยัดเวลาในการสอนของครู นักเรียนจะมีเวลาในการทำกิจกรรมการเรียนมากขึ้น

จากแนวคิดทางด้านความสำคัญ คุณค่า และบทบาทของสื่อการเรียนการสอนที่นักเทคโนโลยีทางการศึกษาได้กล่าวไว้ นั้น สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ประโยชน์ต่อผู้เรียนคือ สื่อการเรียนการสอนจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์เข้าใจบทเรียนได้ง่ายและรวดเร็ว นอกจากนี้แล้วยังช่วยพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สำหรับประโยชน์ต่อผู้สอนคือ สื่อการเรียนการสอนจะช่วยให้สามารถจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้หลายรูปแบบ ช่วยถ่ายทอดความรู้ได้ง่ายขึ้นและประหยัดเวลาในการสอน ช่วยสอนในสิ่งที่อยู่ไกลและสิ่งที่เลือกมองเห็นไม่ได้ นอกจากนี้แล้วสื่อการเรียนการสอนยังช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้น่าสนใจยิ่งขึ้น สื่อการเรียนการสอนจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอน กระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการผลิตสื่อใหม่ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สอนได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันสื่อการเรียนการสอนยังสร้างจรรยาบรรณทางการศึกษา เพราะช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากเรียนรู้ได้ทั่วถึงกัน และช่วยลดการสูญเปล่าทางการศึกษาตลอดจนช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. หลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน

การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งครูมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้และเข้าใจวิธีการใช้ เพื่อให้การใช้สื่อนั้นเกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่ และในการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนได้มีนักเทคโนโลยีทางการศึกษาหลายท่าน แบ่งหลักการใช้สื่อออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ กัน ดังนี้

หลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ ชั้นเลือก ชั้นเตรียมชั้นใช้หรือชั้นแสดง และชั้นติดตามผล (สันหัตถ์ ภิบาลสุข และ พิมพ์ใจ ภิบาลสุข, 2523; บำรุงกลัดเจริญ และ จวีวรรณ กิณะวงษ์, 2527: 246-249; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2532; สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม หน่วยศึกษานิเทศก์, 2533: 19-20; เรื่องวิทย์ นนทะภาและคณะ, ม.ป.ป.: 36-39) และการใช้สื่อโดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนคล้ายๆกัน คือ การเตรียมการก่อนการใช้สื่อ การใช้สื่อการสอน การสรุปผลการใช้ การจัดกิจกรรมต่อเนื่อง (วัลลภ ภูโชติ, 2528)

หลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน แบ่งเป็น 5 ขั้นตอนคือ การวางแผน การเลือกสื่อการสอน การเตรียมการใช้สื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผล การใช้สื่อการเรียนการสอน (ชลียา ลิมปิยากร, 2536: 223-234) การเลือกสื่อการสอน การเตรียมการใช้สื่อการสอน การใช้สื่อการสอน การจัดเก็บสื่อการสอน การประเมินสื่อการสอน (ชาลิต เกิดทิพย์, 2538: 41) และ การเตรียมตัวผู้สอน การเตรียมจัดสภาพแวดล้อม การเตรียมตัวผู้เรียน การใช้สื่อ และการติดตามผล (Brown and others, 1985: 69-70)

นอกจากนี้ อรทัย พงศ์พัฒนานนท์ (2529) ได้แบ่งการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนเป็น 6 ขั้นตอน คือ การเลือกสื่อการสอน การเตรียม การใช้สื่อ การจัดเก็บรักษา หลังการใช้สื่อการสอน การประเมิน และการนำไปใช้

จากการศึกษาการแบ่งขั้นตอนหลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ของนักเทคโนโลยีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้แบ่งหลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนเพื่อใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมตัวผู้สอน
2. การเตรียมจัดสภาพแวดล้อม
3. การเตรียมตัวผู้เรียน
4. การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน
5. การประเมินผลการใช้สื่อ
6. การเก็บรักษาสื่อ

และทั้ง 6 ขั้นตอน ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นส่วนย่อย ๆ ในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

หลักการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนของนักเทคโนโลยีทางการศึกษา

นักเทคโนโลยีทางการศึกษา	เลือก	เตรียม	ใช้	ติดตามผล	กิจกรรมต่อเนื่อง	สรุป	วางแผน	การนำไปใช้	ประเมินผล	เตรียมตัวผู้สอน	จัดสภาพแวดล้อม	เตรียมตัวผู้เรียน	จัดเก็บสื่อ
1. สันทัด ภิบาลสุข และ พิมพ์ใจ ภิบาลสุข	✓	✓	✓	✓									
2. บำรุง กสิ์ตเจริญ และ ฉวีวรรณ กิณะวงษ์	✓	✓	✓	✓									
3. สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน	✓	✓	✓	✓									
4. สนง.การประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม	✓	✓	✓	✓									
5. เรื่องวิทย์ นนทะภา และคณะ	✓	✓	✓	✓									
6. วัลลภ ภูโชติ		✓	✓	✓	✓	✓							
7. ชลียา ลิ้มปิยากร	✓	✓	✓				✓						✓
8.ชวลิต เกิดทิพย์	✓	✓	✓										✓
9. Brown and others			✓						✓	✓	✓	✓	
10. อรทัย พุทธิวัฒน์นันท์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ผู้วิจัย			✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓

2.1 การเตรียมตัวผู้สอน ตัวครูเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของการใช้สื่อการสอน เพราะครูเป็นผู้เลือกจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เสนอการเตรียมตัวผู้สอนให้มี 3 ขั้นตอนดังนี้ คือ

2.1.1 ขั้นตอนการจัดหาสื่อมาประกอบการเรียนการสอน สื่อที่จะนำมาประกอบการเรียนการสอน ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การขอ ยืม จากหน่วยงาน จากบุคคล เช่น การขอยืมภาพยนตร์ จากศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. การซื้อ (ควรซื้อเฉพาะสื่อที่จำเป็นจริง ๆ และไม่สามารถผลิตขึ้นใช้เองได้)
3. การขอบริจาค เช่น ภาพโปสเตอร์จากหน่วยงานต่าง ๆ
4. ผลิตขึ้นใช้เอง สื่อใดพอที่จะผลิตขึ้นใช้เองได้ก็ควรจะทำผลิต เพราะนอกจากจะเป็นการลดความสิ้นเปลืองเงินในการซื้อสื่อแล้ว ยังสามารถผลิตให้ตรงกับความต้องการของเราได้มากที่สุดอีกด้วย นอกจากนี้ ครูควรนำวัสดุเหลือใช้ วัสดุราคาเขา วัสดุท้องถิ่น มาผลิตเป็นสื่อการสอน เพื่อแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอีกด้วย ครูควรมีทักษะพื้นฐานบางอย่างในการผลิตสื่อ เช่น การเขียน และการประดิษฐ์ตัวอักษร การฉีกภาพ การขยายภาพ เป็นต้น (วนิตา [นัมเสมอ] จึงประสิทธิ์, 2526: 57-58)

2.1.2 ขั้นตอนเลือกสื่อประกอบการเรียนการสอน การเลือกสื่อเพื่อนำมาใช้ประกอบให้เกิดการเรียนรู้และเกิดประสิทธิภาพนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการเลือกสื่อนี้ผู้สอนจะต้องตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในการเรียนการสอนให้แน่นอนเสียก่อน เพื่อใช้วัตถุประสงค์นั้นเป็นตัวชี้้นำในการเลือกสื่อที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีหลักการอื่น ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา ดังที่ Davies (1981: 192 อ้างถึงใน กิตานันท์ มลิทอง, 2531: 83) กล่าวถึงการพิจารณาเลือกสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. สื่อนั้นต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายที่จะสอน
 2. เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดีเป็นลำดับขั้นตอน
 3. เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้นความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน
 4. สื่อนั้นควรสะดวกในการใช้ มีวิธีใช้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากจนเกินไป
 5. ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพ มีเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจนและเป็นจริง
 6. มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าจะผลิตเองควรคุ้มกับเวลาและการลงทุน
- เลือกสื่อที่สัมพันธ์กับขนาดของกลุ่มผู้เรียนและกิจกรรม

นอกจากนี้ Erickson (1972 อ้างถึงใน สันทัด ภิบาลสุข และ พิมพ์ใจ ภิบาลสุข, 2523: 48-49) ยังได้เสนอแนะวิธีการเลือกสื่อการสอนโดยให้พิจารณาในด้านการนำไปใช้ไว้ดังนี้

1. ควรเลือกสื่อการสอนที่ให้ความรู้ทางรูปธรรม หรือพื้นฐานทางรูปธรรม
2. สื่อการสอนนั้นควรจะสามารถสร้างความสนใจ หรือดึงดูดความสนใจได้

3. สื่อการสอนนั้นควรจะช่วยในการจำ และทำความเข้าใจเนื้อหาได้ดี
4. สื่อการสอนนั้นควรจะสามารถนำสิ่งที่เป็นจริงจากแหล่งต่าง ๆ มาสูบทเรียนได้
5. สื่อการสอนนั้นควรจะให้รากฐานการคิดที่ดีแก่ผู้เรียน
6. สื่อการสอนนั้นควรจะเป็นเครื่องมือในการทบทวน สรุป หรือทำให้เกิดความสัมพันธในเนื้อหาวิชา
7. สื่อการสอนนั้นควรจะให้กิจกรรมที่ส่งเสริมกิจกรรมที่แปลกออกไป และให้นักเรียนมีส่วนร่วม

สื่อการสอนนั้นควรจะให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และประหยัดเวลา
 วนิดา (นัมเสมอ) จึงประสิทธิ์ (2526: 57) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกสื่อ
 การสอนให้ตรงกับจุดประสงค์ของบทเรียน ซึ่งจะต้องพิจารณาส่งต่อไปนี้เป็นคือ

1. พิจารณาคคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิดว่ามีลักษณะเฉพาะ และข้อจำกัดอะไรบ้าง
2. เลือกใช้สื่อที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียน โดยพิจารณาว่าสื่อใดดีที่สุดที่สุดสำหรับจุดประสงค์นั้น ๆ ซึ่งอาจใช้สื่อมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้ หรือที่เรียกว่าการใช้สื่อประสม
3. เลือกสื่อให้เหมาะกับผู้เรียน นับตั้งแต่พื้นฐานความรู้เดิม อายุ เพศ วัย ความสามารถ ความพร้อม ความสนใจ สภาพทางสังคม เหล่านี้เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2528: 16-17) ได้ให้ความสำคัญในการเลือกสื่อ
 การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของการสื่อความแต่ละอย่าง โดยมีแนวทางการเลือก
 และการใช้สำหรับการสื่อความ ดังนี้

1. เลือกและใช้สื่อตามวัตถุประสงค์ ทั้งที่เป็นวัตถุประสงค์ของนักเรียนและของครู
 ผู้สอน วัตถุประสงค์ของนักเรียน หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนคาดหวังว่า สื่อจะช่วยถ่ายทอดสาระอะไร
 มาให้แก่ตนเองแค่นั้น มักกำหนดออกมาเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ส่วนวัตถุประสงค์
 ของครูผู้สอนควรเลือกตามประเภทตามความเหมาะสม และความมีประโยชน์ที่จะนำมาถ่ายทอด
 ผ่านสื่อชนิดนั้น ๆ บรรยายเป็นเป้าหมายที่ผู้สอนมุ่งจะให้ผู้เรียนได้รับความรู้และเปลี่ยนแปลง
 พฤติกรรม มักขึ้นต้นด้วย “.....เพื่อให้.....”

2. เลือกและใช้สื่อโดยพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา และวิธีการเสนอเนื้อหา
 โดยพิจารณาในแง่ความมีประโยชน์ ในแง่ประสิทธิภาพและความคุ้มค่า รวมทั้งประเภทของสาร
 ว่าสื่อ นั้นใช้ถ่ายทอดสารประเภทพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

3. เลือกและใช้สื่อตามวิธีการที่ครูกำหนดไว้ ครูต้องกำหนดวิธีการในรูปของกิจกรรม
 การเรียนก่อน จึงกำหนดสื่อและใช้สื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียน

4. พิจารณาความเหมาะสมของสื่อในด้านที่จะนำมาใช้ได้ดีในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่
 เช่น ง่าย ทำง่าย ใช้ง่าย แสดงถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และรสนิยมที่ดีจะปลูกฝัง
 ไปถึงเด็กในอนาคต

ฉะนั้น การที่ครูจะเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอะไรประกอบการเรียนการสอนในเนื้อหาอะไรนั้น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในทุก ๆ ด้านดังกล่าว สิ่งแรกที่ครูพิจารณาในการเลือกสื่อการเรียนการสอนคือต้องเลือกให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Knirk and Gustafson, 1986: 176) และครูควรมีความเข้าใจด้วยว่าไม่มีสื่อการสอนชนิดใดดีที่สุด สื่อการเรียนการสอนของครูจะใช้นั้นควรเหมาะสมกับเนื้อหา จุดมุ่งหมายของการสอน รูปแบบของการเรียน ลักษณะของผู้เรียน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ และควรเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ดีที่สุด ในบรรดาสื่อการเรียนการสอนชนิดอื่น ๆ ในสถานการณ์และกลุ่มกิจกรรมนั้น ๆ ที่ครูผู้สอนเป็นผู้เลือกมาใช้

การเลือกสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างแท้จริงในการสอนเนื้อหาบางอย่างนั้น อาจเลือกสื่อการเรียนการสอนหลาย ๆ ชนิดโดยนำมาจัดในรูปของ “สื่อประสม” (Multi media) เพราะสื่อประสมสามารถตอบสนองประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนได้หลายด้านในเวลาเดียวกัน (Wittich and Schuller, 1979: 317)

2.1.3 ชั้นเตรียมการก่อนการใช้สื่อ เมื่อครูตัดสินใจว่าจะเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนชนิดใดแล้ว ขั้นตอนต่อไปครูจะต้องเตรียมการต่าง ๆ ไว้ให้พร้อม เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และในการเตรียมนั้นครูจะต้องเตรียมทุก ๆ ด้านให้พร้อม

ก่อนการนำสื่อไปใช้ประกอบการเรียนการสอน ครูต้องปฏิบัติดังนี้

1. พิจารณาคคุณค่า และจุดมุ่งหมายของบทเรียนที่จะสอน
2. พิจารณาความต้องการ และความสนใจของนักเรียน
3. พิจารณาถึงสิ่งที่จะอาจจะเป็นปัญหาในการสอน
4. เตรียมแผนการสอน
5. จัดหาหรือทำสื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะแก้ปัญหาในการเรียนในชั้นเรียนจากที่ได้พิจารณาไว้แล้ว
6. จัดหาหรือทำสื่อการเรียนการสอนนั้นให้เป็นผลดีที่สุด
7. ตระเตรียมและทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ก่อนใช้ในห้องเรียน (ถ้าทำได้ควรทดลองใช้ในสถานที่ที่จะใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นจริง ๆ)
8. เตรียมอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนการสอนอื่นที่เหมาะสม เพื่อแจกแก่นักเรียน เช่น คำบรรยายประกอบการสอน
9. ถ้าจำเป็นต้องมีผู้ช่วยในการฉายหรือบริการอื่น ๆ ควรจะได้มีการซักซ้อมความเข้าใจกันเสียก่อน
10. จัดเรียงลำดับสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ไว้ตามลำดับก่อนหลังที่ต้องการและวางในที่ที่เหมาะสม (สันทัด ภิบาสสุข และพิมพ์ใจ ภิบาสสุข, 2533: 51-52)

วนิดา [นันทสมอ] จึงประสิทธิ์ (2526: 59) ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวครูในการเตรียมการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ดังนี้

1. ครูต้องลองใช้ ลองฟัง ลองดูก่อน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในขณะใช้ภายหลัง การใช้สื่อมากกว่าหนึ่งอย่างในการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งครูต้องวางแผน ชักซ้อมความต่อเนื่องของการใช้สื่อแต่ละชนิดด้วย

2. จัดเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่จะส่งเสริม ให้การใช้สื่อดีขึ้น

3. เตรียมห้องเรียนให้เรียบร้อย และเหมาะสมแก่การใช้สื่อชนิดนั้น ๆ

นอกจากนี้ สมบูรณ์ สงวนญาติ (2534: 51) ได้กล่าวถึงการเตรียมสื่อการสอนให้ปฏิบัติดังนี้

1. ตรวจสอบสภาพสื่อการเรียนการสอน ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปใช้ได้โดยไม่เกิดปัญหา

2. เตรียมจำนวนสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน

3. เตรียมสื่อจำเป็นที่จะต้องใช้ควบคู่กับสื่อการเรียนการสอนได้ เพื่อความคล่องตัวในการใช้

4. ทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนตามแนวที่จะนำไปใช้จริง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

5. เตรียมจัดลำดับสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้สะดวกต่อการใช้หรือนำออกแสดง

ในด้านการเตรียมตัวผู้สอนนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการจัดทำและให้บริการสื่อเพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน โดยรู้ว่าสถานที่ใดที่สามารถนำสื่อมาสอนให้ตรงกับวัตถุประสงค์และตรงกับเนื้อหาในวิชานั้นได้ และเมื่อได้สื่อมาแล้วครูควรมีการเตรียมการก่อนการใช้สื่อ โดยตรวจสอบสภาพ วางแผน ทดลองใช้สื่อ และจัดเตรียมสื่อให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในขณะใช้สื่อภายหลัง

2.2 การเตรียมจัดสภาพแวดล้อม สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนที่ทำให้เด็กพอใจและสนใจต่อการเรียนจะสามารถทำให้เด็กมีความรู้ มีทักษะ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนได้เป็นอย่างดีทางหนึ่ง และจะช่วยพัฒนาความสำเร็จในการเรียนเพิ่มขึ้น ดังนั้นครูจำเป็นต้องมีการเตรียมจัดสภาพแวดล้อมก่อนการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.1 จุดมุ่งหมายของการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน

1. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของนักเรียน

2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

3. เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน ให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

4. เพื่อให้การสอนของครูบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5. เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียน ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ให้เรียบร้อย ความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน หรือนักเรียนกับนักเรียน รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ (สุพิน บุญชูวงศ์, 2530: 153)

การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมหรือเตรียมบรรยากาศในชั้นเรียนนั้นมีหลายประเภท เช่น การจัดเตรียมสภาพทางด้านวัตถุซึ่งได้แก่ การจัดเตรียมโต๊ะครู โต๊ะเรียนและเก้าอี้ กระดานขอลด์ ป้ายนิเทศ ตู้หรือชั้นวางของ การจัดเตรียมสภาพทางสังคม ซึ่งได้แก่ การจัดให้นักเรียนอยู่ร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ โดยการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนแบบประชาธิปไตย แบบการบังคับ หรือแบบตามสบาย และการเตรียมสภาพแวดล้อมทางวิชาการ โดยครูนำสื่อการสอนมาใช้จัดชั้นเรียน

2.2.2 การนำสื่อการสอนมาจัดในชั้นเรียน ครูควรนำสื่อการสอนมาใช้ในการเรียนการสอน เพราะสื่อการสอนจะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจได้เร็ว จำได้ง่าย และจำได้นาน ดังนั้นครูควรนำสื่อการสอนที่ใช้มาจัดชั้นเรียนให้มีบรรยากาศทางวิชาการ ดังนี้

1. บัตรคำ แผนภูมิ และแผนผัง ซึ่งเมื่อครูได้ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ครูควรนำมาติดไว้ในชั้นเรียนประมาณ 2 สัปดาห์ เพื่อทบทวนความจำและเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย

2. ภาพ ภาพที่นำมาติดในชั้นเรียนนี้ควรเป็นภาพถ่าย ภาพพิมพ์ และภาพขยายที่เกี่ยวกับความรู้ในวิชาต่าง ๆ ควรเลือกภาพที่มีขนาดใหญ่พอควร ชัดเจน มีสีสันที่สวยงาม และภาพที่นำมาติดนี้ควรจะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามเนื้อเรื่องของบทเรียนแต่ละบท ทั้งควรจะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามเนื้อเรื่องของบทเรียนแต่ละบท ทั้งควรคำนึงถึงการติดให้สวยงาม น่ามอง ได้สัดส่วนด้วย

3. การจัดป้ายนิเทศ ครูและนักเรียนควรร่วมมือกันแต่งป้ายนิเทศให้สอดคล้องกับบทเรียนต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา

4. นำผลงานดีเด่นของนักเรียนมาแสดงเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ และเป็นการจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะผลิตผลงานของตนขึ้นมาบ้าง

5. ควรจัดให้มีมุมต่าง ๆ ในชั้นเรียน เช่น มุมทักษะ มุมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มุมสร้างเสริมลักษณะนิสัย มุมการทำงานพื้นฐานอาชีพ และมุมหนังสือ โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด (สุพิน บุญชูวงศ์, 2530: 153-156)

ก่อนการเรียนการสอน ครูต้องเตรียมการต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ครูควรเตรียมสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ดังนี้ เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะต้องใช้ร่วมกับสื่อการเรียนการสอนที่เลือกไว้ เช่น สายไฟ หม้อแปลง แผงติดภาพ โต๊ะสาธิต ฯลฯ

1. ตรวจสอบสภาพของห้องที่จะใช้สื่อการเรียนการสอนล่วงหน้า ดูการจัดที่นั่ง การตั้งจอ และเครื่องฉาย ที่จ่ายไฟฟ้า ระยะทางจากผู้ดูกับจอ การควบคุมแสงสว่างในห้อง ฯลฯ

2. เตรียมเครื่องมือต่างๆที่จำเป็น เช่น เครื่องฉาย โต๊ะตั้งเครื่องฉาย เครื่องบันทึกเสียง จอ ปลั๊กไฟ และหลอดสำรอง ฯลฯ

3. จัดบรรยากาศของห้องให้สะดวก เช่น การถ่ายเทอากาศ การควบคุมอุณหภูมิ การควบคุมแสงสว่าง ฯลฯ (สันทัด ภิบาลสุข และพิมพ์ใจ ภิบาลสุข, 2523: 52)

การจัดสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อให้การเรียนการสอนในชั้นเรียนประสบผลสัมฤทธิ์นั้น ประกอบไปด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ชั้นเรียนควรมีสีสันที่น่านดู สบายตา มีอากาศถ่ายเทได้ดี แสงสว่างเพียงพอ ไม่มีเสียงรบกวน อากาศไม่เป็นพิษ ไม่ร้อนจนเกินไป มีต้นไม้ ดอกไม้ประดับ และมีขนาดกว้างขวางอย่างเพียงพอ

2. สะอาดถูกสุขลักษณะ เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าอยู่ มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกับชีวิตในบ้าน ในครอบครัวของนักเรียน

3. สิ่งที่อยู่ในชั้นเรียนไม่ว่าจะเป็นโต๊ะ เก้าอี้ มุมหนังสือ ป้ายนิเทศ สื่อการสอน ประเภทต่าง ๆ สามารถเคลื่อนไหวได้ ไม่เป็นอันตราย สามารถจัดหรือดัดแปลงชั้นเรียนให้มีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการสอนและกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ได้ เช่น จัดโต๊ะเป็นรูปวงกลม รูปครึ่งวงกลม และรูปตัวแอล เป็นต้น

4. นักเรียนได้เรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างมีความสุข มีอิสระเสรีภาพในเรื่องของการเรียนรู้ และขณะเดียวกันก็มีวินัยในการดูแลตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนกับครู นักเรียนกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี ทั้งส่งเสริมบรรยากาศและมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองด้วย

5. จัดมุมหนังสือ มุมประสบการณ์ สื่อการสอนบางประเภทให้เพียงพอ และมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

6. ชั้นเรียนที่ดีไม่จำกัดเฉพาะในห้องสี่เหลี่ยมที่กำหนดให้เท่านั้น แต่ยังมีชั้นเรียนแบบเปิด แบบธรรมชาติ เป็นการศึกษานอกชั้นเรียนที่นักเรียนมีความต้องการและสนใจเช่นเดียวกัน

7. การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ ต้องกระทำอยู่เสมอตามเหตุการณ์ ข่าวคราวความเคลื่อนไหว สิ่งที่น่าสนใจ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน

8. ควรมีการจัดเตรียมชั้นเรียนให้พร้อมต่อการสอนในแต่ละครั้ง เพื่อพัฒนาทักษะสำคัญ ๆ บางประการ เช่น การทำงานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย การแสดงละคร การโต้วาที การสาธิต การทดลอง เป็นต้น

9. ชั้นเรียนที่ดีควรใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่ามากที่สุด นอกจากจะใช้ประกอบการเรียนรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ แล้วครูอาจดัดแปลงเป็นห้องอาหารชั่วคราว ห้องประชุม ห้องฉายภาพยนตร์ และอื่น ๆ

10. ครูต้องระมัดระวังและควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกของตนให้ดี ไม่ก้าวร้าวแสดงอาการไม่พอใจให้เกิดขึ้นในชั้นเรียนเป็นอันขาด เพราะการแสดงดังกล่าวมีผลต่อบรรยากาศ ความรู้สึก ความกลัวของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง (สมน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ, 2530: 184-186)

2.3 การเตรียมตัวผู้เรียน ผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการเรียนการสอนซึ่งจะขาดเสียมิได้ ครูจะต้องเข้าใจลักษณะของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ ความต้องการ เป็นต้น เพื่อจะได้ดำเนินการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นผลทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

2.3.1 การเตรียมตัวผู้เรียนให้เกิดความพร้อม การเกิดความพร้อมในการเรียนจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี การที่ผู้เรียนจะเกิดความพร้อมนั้นนอกจากจะต้องอาศัยสภาพ ภูมิภาวะที่ธรรมชาติกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละคนแล้ว ครูยังมีส่วนสำคัญในการสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมอีกด้วย

ความพร้อม หมายถึง ความสามารถที่จะเรียนรู้ ความพร้อมในการเรียนของเด็กจะขึ้นอยู่กับระดับภูมิภาวะทางร่างกายและสติปัญญา ตลอดจนความสามารถที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้สิ่งนั้น ๆ

การเตรียมให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม มี 3 ลักษณะ คือ

1. การเตรียมทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกาย
2. การเตรียมทางด้านสติปัญญาหรือความคิด
3. การเตรียมทางด้านความสนใจและอารมณ์

วิธีการเตรียมให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมทำได้ดังนี้ คือ

1. การเตรียมทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกาย ได้แก่

- 1.1 การจัดที่นั่งเพื่อสะดวกต่อกิจกรรมการเรียนในชั้นเรียน
- 1.2 การจัดอุปกรณ์การเรียนสำหรับกลุ่ม หรือสำหรับรายบุคคล
- 1.3 การแนะนำวิธีการเฉพาะอย่างของกิจกรรมที่กำลังจะทำ

2. การเตรียมทางด้านสติปัญญาหรือความคิด ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือ

กระตุ้นผู้เรียนด้านความรู้ ความคิด เพื่อให้ทำกิจกรรมขั้นต่อไปได้ผลดี เช่น

- 2.1 การสัมพันธ์สิ่งใกล้ตัวไปหาความรู้ใหม่
- 2.2 การทบทวนความรู้เก่าที่นำไปใช้ในเรื่องใหม่

2.3 การแนะนำหัวข้อสำคัญในการเรียน เช่น บอกจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียน หรือบอกคำถามหลักที่ผู้เรียนควรตอบได้หลังจากการเรียน

- 2.4 การสมมติเรื่องเพื่อให้ผู้เรียนตั้งใจคิดตอบสนองต่อบทเรียน

3. การเตรียมด้านความสนใจและอารมณ์ บรรยากาศในการเรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก นอกจากบุคลิกภาพของครู เช่น ท่าทางที่กระฉับกระเฉง มีความเป็นกันเอง โบนัสยิ้มแย้ม แจ่มใส การใช้คำพูดเชิงบวกที่ส่งเสริมผู้เรียนแล้ว อาจใช้วิธีเหล่านี้เพื่อสร้างความสนใจ

3.1 เสนอวัสดุอุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะสอน

3.2 ให้นักเรียนทำกิจกรรมบางอย่างที่สัมพันธ์กับบทเรียน (จำเนียร ศิลปวานิช, 2538: 94-95)

2.3.2 การเตรียมตัวผู้เรียนก่อนการใช้สื่อ ครูควรปฏิบัติดังนี้

1. เตรียมล่วงหน้าก่อนเรียน การใช้สื่อบางประเภทผู้เรียนอาจจำแนก ต้องเตรียม บางสิ่งบางอย่างมาด้วยตนเองหรือเตรียมตัวเองก่อนเรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องบอกให้ทราบล่วงหน้า เป็นต้นว่า

1.1 เตรียมวัสดุ อุปกรณ์บางอย่าง เช่น ต้องเตรียมกระดาษกราฟ เชือก เศษไม้ เศษผ้า หรืออื่น ๆ

1.2 เตรียมทำบางอย่างล่วงหน้าซึ่งต้องใช้เวลาในการเตรียมการนาน เช่น เตรียม เพาะเมล็ดพืช เป็นต้น

1.3 เตรียมอ่านเอกสารประกอบล่วงหน้า ถ้าจำเป็น

2. เตรียมก่อนทำการสอน การใช้สื่อบางประเภท ผู้สอนอาจมีความจำเป็นจะต้อง อธิบาย ชี้แจง แนะนำ หรือแสดงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถร่วมกระทำในการใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับประเภท และชนิดของสื่อที่ใช้ เช่น

2.1 การดูภาพยนตร์ ผู้สอนจะต้องบอกวัตถุประสงค์ เนื้อหาย่อ ๆ จุดสำคัญที่ควรสนใจ ภารกิจที่ต้องกระทำระหว่างดู และหลังจากดูจบจะต้องทำอะไรบ้าง

2.2 การใช้กิจกรรมบางอย่าง ผู้สอนต้องแนะนำให้ผู้เรียนรู้จักเครื่องมือ ชี้แจงวิธี การใช้ การบันทึกข้อมูล ข้อควรระวังเพื่อไม่ให้เกิดอันตราย หรือชำรุดเสียหาย ตลอดจนการ ปฏิบัติเมื่อเสร็จการทดลอง (สมบูรณ์ สงวนญาติ, 2534: 51-52)

นอกจากนี้ครูควรเตรียมนักเรียนโดยให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. กิจกรรมก่อนการศึกษา

2. กิจกรรมในระหว่างการศึกษา หรือใช้สื่อ

3. กิจกรรมต่อเนื่องภายหลังการศึกษา (Follow up activities) เช่น การอภิปราย การรายงาน การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

ครูต้องบอกให้นักเรียนทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนเริ่มการเรียนการสอนเสมอ (วนิดา [นันทเสมอ] จึงประสิทธิ์, 2526: 59)

2.4 การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอนครูจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า ไม่มีสื่อการเรียนการสอน ชนิดใดที่จะทำหน้าที่แทนครูได้อย่างสมบูรณ์ แต่จะทำหน้าที่เพียงช่วยครูในการทำกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนครูจะต้องใช้ให้เหมาะกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาของบทเรียน ควรใช้ให้อยู่ภายในเวลาที่กำหนดไว้ และต้องคอยสังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนด้วย (สมหญิง เจริญจิตรกรรม, 2525: 35) ทั้งนี้ในการใช้สื่อการเรียนการสอนอาจจะใช้เฉพาะขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของ การสอน หรือจะใช้ในทุกขั้นตอนก็ได้

2.4.1 การใช้สื่อในขั้นตอนต่าง ๆ ของการเรียนการสอน (Brown and others 1977 : 62-65 อ้างถึงใน กิตานันท์ มลิทอง 2531 : 87-88)

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนผู้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียนนั้น สื่อการเรียนการสอนในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้างๆ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในครั้งก่อน ยังมีใช้สื่อการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกอย่างแท้จริง อาจเป็นสื่อการเรียนการสอนที่เป็นแนวปัญหาหรือให้ผู้เรียนคิด และควรเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น เช่น ภาพ บัตรคำ หรือบัตรปัญหา เป็นต้น

2. ชี้นำดำเนินการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียน เป็นขั้นสำคัญในการเรียนการสอน เพราะเป็นขั้นที่จะให้ความรู้เนื้อหาอย่างละเอียด เพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนต้องเลือกสื่อการเรียนการสอนให้ตรงกับเนื้อหาวิชาและวิธีสอน หรืออาจจะใช้สื่อประสมก็ได้ ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอนในขั้นนี้ จะต้องให้ผู้เรียนได้รับความรู้นั้นอย่างละเอียด ถูกต้อง และชัดเจน เช่น แผนภูมิ ภาพยนตร์ สไลด์ แผ่นโปร่งใส วิดีโอ หรือชุดการเรียน เป็นต้น

3. ชี้นำวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎี หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในขั้นฝึกหัด โดยลงมือปฏิบัติเอง สื่อการเรียนการสอนในขั้นนี้จึงเป็นสื่อการเรียนการสอนที่เป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนขบคิด โดยผู้เรียนเป็นผู้ใช้สื่อการเรียนการสอนเองมากที่สุด เช่น สมุดแบบฝึกหัด ภาพบัตรปัญหา เทปบันทึกเสียง หรือชุดการเรียนรายบุคคล เหล่านี้เป็นต้น

4. ชี้นำสรุปบทเรียน เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอน เพื่อการย้ำเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วย ขั้นสรุปนี้ควรใช้ระยะเวลาสั้นๆเช่นเดียวกับชี้นำ สื่อการเรียนการสอนที่ใช้สรุปจึงควรครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญทั้งหมดโดยย่อ และใช้เวลาน้อย เช่น แผนภูมิ หรือแผ่นโปร่งใส เป็นต้น

การนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. การใช้สื่อการเรียนการสอนตามแผนที่วางไว้โดยปฏิบัติตามขั้นตอน ตามวิธีการ และเวลาที่กำหนดไว้ สื่อการเรียนการสอนบางชนิดใช้ในการนำเข้าสู่บทเรียน บางชนิดใช้ประกอบ

คำบรรยาย บางชนิดใช้สรุป บางชนิดใช้ประกอบคำอธิบาย บางชนิดใช้สรุป บางชนิดใช้ในการประเมินผล จึงควรคำนึงถึงเทคนิคการใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2. จัดสภาพเพื่อให้การใช้สื่อการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่

2.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม จะทำให้งิจกรรมการเรียนการสอนมีความหมายต่อตัวผู้เรียนยิ่งขึ้น และนอกจากนั้น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ย่อมเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ต่อมโนคติต่าง ๆ และก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองอีกด้วย

2.2 การตอบและการอธิบายข้อซักถามของผู้เรียน เป็นการชี้แนะสาระสำคัญ ชั้นตอนและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ

2.3 พยายามสำรวจตัวครูเองอยู่เสมอ ในระหว่างการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นสีหน้า ท่าทางในขณะที่สอน (สมบูรณ์ สงวนญาติ 2534 : 50-51)

2.4.2 ชั้นแสดงสื่อในขณะที่สอน

1. สื่อที่นำมาใช้ต้องได้รับการวางแผนมาอย่างดีแล้วว่าจะใช้สื่ออะไร ตรงไหน อย่างไร จึงไม่ควรเสียเวลาในการจัดสื่อ หรือค้นหาสื่อเมื่อต้องการจะใช้นานจนเกินไป เช่น ชั้นส่วนที่ติดกระดานผ้าสาหลี ครูต้องเตรียมมาให้ครบถ้วน และหยิบใช้ได้ทันทีในขณะที่สอน หรือการใช้รูปภาพหลาย ๆ รูปประกอบการเรียนการสอน ครูก็ต้องจัดเรียงลำดับของรูปภาพนั้นเสียก่อน เมื่อจะใช้จะได้ไม่ต้องค้นหาให้เสียเวลา และทำให้ขาดตอนการสอนลงด้วยจัดแสดงสื่อในที่ที่ผู้เรียนเห็นได้ทั่วถึงแสดงสื่อเป็นชั้นตอนที่เหมาะสม

2. จัดแสดงสื่อในที่ ๆ ผู้เรียนเห็นได้ทั่วถึง

3. แสดงสื่อเป็นชั้นตอนที่เหมาะสม

4. เวลาพอเหมาะกับการใช้สื่อในแต่ละชั้นตอน ไม่ช้า หรือเร็วจนเกินไป

5. พยายามใช้สื่ออย่างคุ้มค่า กล่าวคือ นอกจากครูจะเป็นผู้ใช้สื่อประกอบการสอนแล้ว ควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการใช้สื่อเพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือใช้ในการวัดและประเมินผลด้วยก็ได้ เช่น การใช้กระดานไฟฟ้า สำหรับสอน ศัพท์ภาษาอังกฤษ เมื่อครูใช้ในชั้นสอนแล้ว ในชั้นวัด และประเมินผล ครูก็สามารถใช้กระดานไฟฟ้านั้นได้อีก

6. ขณะที่ใช้สื่อหนึ่งอยู่ ไม่ควรมีสื่ออื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้ามาแย่งความสนใจของนักเรียนไปจากสื่อที่ใช้

7. สื่อใดที่ยังไม่ได้ใช้ในขณะนั้น ไม่ควรให้ผู้เรียนเห็นก่อนเพราะจะทำให้ผู้เรียนลดความสนใจในสื่อที่ใช้นั้นลงไปเมื่อใช้จริง ๆ

8. ในขณะที่ใช้สื่อ ครูไม่ยืนบังสื่อ ควรยืนข้างหลัง หรือด้านข้าง ถ้าจะใช้สื่อเพื่ออธิบาย ควรใช้ไม้ชี้

การแสดงสื่อในขณะที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนนี้ บางครั้งต้องอาศัยหลักทางจิตวิทยาประกอบกับดุลยพินิจและสามัญสำนึกของครูผู้สอนด้วย ดังนั้น จึงยังมีรายละเอียดอื่น ๆ

อีกในการจัดแสดงสื่อที่มีได้กล่าวไว้ในที่นี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ลักษณะของสื่อ ตัวผู้เรียน และวิธีการเรียนการสอน

2.5 การประเมินผล ติดตามผลการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ในระหว่างการใช้หรือภายหลังการใช้สื่อการสอนทุกครั้ง ผู้สอนและผู้เรียนควรจะได้ร่วมกันประเมินผลการใช้เพื่อหาข้อบกพร่องสำหรับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การใช้ในโอกาสต่อไปดีขึ้น รวมทั้งเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าผู้เรียนได้รับความรู้เพิ่มขึ้น

เมื่อเรานำสื่อการสอนมาใช้ประกอบการสอนไม่ว่าจะเป็นชั้นใดของการสอนก็ตาม ควรจะได้มีการติดตามประเมินการใช้สื่อการสอน เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครั้งต่อไป

จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินการใช้สื่อการสอน

1. ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของการสอนเนื้อหาที่นั้นๆ มากน้อยเพียงใด

2. ผู้เรียนควรจะได้มีโอกาสขยายความรู้ให้กว้างขวางออกไปอีกได้อย่างไร

การประเมินการใช้สื่อการสอน นอกจากจะช่วยให้ครูทราบข้อมูลทั้งสองประเด็นดังกล่าวมาแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนเกิดความตั้งใจและสนใจบทเรียนอยู่ตลอดเวลาด้วย เนื่องจากมีการติดตามผลจะเป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นขึ้นได้

สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในการสอนนั้น ควรมีการประเมินผลในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ประเมินการวางแผนการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อดูว่าสิ่งต่างๆ ที่วางไว้นั้น ดำเนินไปตามแผนหรือไม่ หรือเป็นไปเพียงตามหลักการทฤษฎีแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง จึงต้องเก็บรวบรวมข้อมูลไว้เพื่อแก้ไขปรับปรุงในการวางแผนครั้งต่อไป

2. ประเมินกระบวนการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อดูว่าการใช้สื่อการเรียนการสอน ในแต่ละขั้นตอนนั้นมีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร และมีการเตรียมการป้องกันไว้หรือไม่

3. ประเมินผลที่ได้จากการใช้สื่อการเรียนการสอน เป็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยตรงว่าเมื่อเรียนแล้วสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ และผลที่ได้นั้นเป็นไปตามเกณฑ์หรือต่ำกว่าเกณฑ์ (กิดานันท์ มลิทอง, 2531: 88)

2.6 การเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอน การเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอนนั้นเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญจะละเลยไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการเก็บรักษาสื่อการสอนอย่างเป็นระบบมีระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมจะอำนวยความสะดวกคือ ทำให้มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน คุ่มค่ากับการลงทุนลงแรงผลิตหรือจัดซื้อหามา ช่วยให้สะดวกรวดเร็วในการนำมาใช้ ไม่ต้องเสียเวลาดันหามา ช่วยให้ได้ติดตามตรวจตราได้ตลอดเวลาว่า สื่อการเรียนการสอนรายการนั้น ๆ ยังอยู่หรือไม่ ยังมีสภาพที่ยังใช้

ให้ติดตามตรวจตราได้ตลอดเวลาว่า สื่อการสอนรายการนั้น ๆ ยังอยู่หรือไม่ ยังมีสภาพที่ยังใช้การได้ดีเพียงไร และช่วยให้สถานที่เก็บรักษาสื่อมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เจริญตาเจริญใจแก่ผู้มาติดต่อหรือผู้มาใช้บริการอีกด้วย (สพช., 2531)

วิธีการจัดเก็บสื่อการสอนโดยทั่วไปนั้นต้องคำนึงถึงชนิด ลักษณะ ขนาด และปริมาณของสื่อการสอนที่มีอยู่และจะมีเพิ่มขึ้นในโอกาสต่อไป ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดเตรียมสถานที่เก็บเตรียมตู้ หิ้ง หรือลิ้นชักที่เหมาะสมแก่การเก็บรักษาได้เป็นอย่างดีต่อไป ซึ่งมีข้อเสนอเพื่อพิจารณาดังต่อไปนี้ คือ

1. จัดระบบการใช้สถานที่ให้เหมาะสมโดยยึดคติ “ประโยชน์สูง ประหยัดสุด” กล่าวคือใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้โดยประหยัดงบประมาณได้มากที่สุด
2. สภาพการเก็บรักษาสื่อการสอน ควรจัดหาสถานที่ที่ปลอดภัยจากฝุ่น ความชื้น ปลวก แมลง หนู และควรเป็นที่ที่มีอุณหภูมิพอเหมาะไม่ร้อนจนเกินไป เพราะสื่อประเภทไมสติกนูปรณ์ต่าง ๆ จะมีอายุการใช้งานนานขึ้นถ้าเก็บรักษาในที่ที่มีอุณหภูมิเย็น
3. จัดเก็บหมวดหมู่โดยการทำหลักฐานในการเก็บ เริ่มจากการลงทะเบียนวัสดุครุภัณฑ์ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี การลงทะเบียนสื่อ การจัดทำบัตรรายการ การทำเลขเรียกชื่อแล้วนำสื่อเข้าเก็บในที่เก็บ โดยสื่อที่อยู่ด้วยกันจะต้องเป็นประเภทหรือชนิดเดียวกันและแยกให้เป็นสัดส่วน
4. จัดเรียงสื่อทุกชั้นหรือกล่องของแต่ละประเภทในแต่ละหมวดให้เป็นไปตามลำดับเลขเรียกสื่อในประเภทนั้น ๆ
5. หมายเลขทะเบียนหรือเลขเรียกสื่อ ควรติดไว้ที่ตัวสื่อในตำแหน่งที่มองเห็นง่าย ถ้าสื่ออยู่ในกล่องก็ควรติดหมายเลขทะเบียนไว้ด้านนอกให้มองเห็นได้ชัดเจน
6. สื่อเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตที่เป็นเครื่องเหล็กก็ควรเก็บไว้ในที่แห้งปลอดภัย ควรชะโลมน้ำมันอยู่เสมอ อาจทำตุ้ตะแกรงแขวนติดข้างห้องไว้ก็จะดูดีขึ้น
7. สื่อที่เป็นวัสดุก็ควรมีวิธีเก็บรักษาที่เหมาะสม เช่น วัสดุที่เป็นน้ำและเป็นผงควรบรรจุ ไว้ในขวดแล้วปิดฝาให้แน่น วัสดุที่เป็นแผ่นควรวางซ้อนหรือตั้งไว้ วัสดุที่ผืนกแล้วอาจจะวางเรียงกัน หรือม้วนแขวนไว้ เป็นต้น

ดังนั้นปัจจัยหลักที่สำคัญของการจัดเก็บสื่อการสอนจึงอยู่ที่การจัดเก็บให้เหมาะสม และเมื่อมีการจัดเก็บแล้วก็ควรตรวจตรา บำรุงรักษาให้สื่อคงอยู่ในสภาพเดิม หรือหากสื่อชำรุดก็ควรมีการซ่อมแซม เพื่อให้สื่อเหล่านั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้งหนึ่ง

3. สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ตามความหมายโดยทั่วไป ได้แก่ สื่อที่ใช้ติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันด้วยภาษาเขียน โดยใช้วัสดุกระดาษพิมพ์ออกมาพร้อมกัน เพื่อแจกจ่ายผู้อ่านคราวละมาก ๆ สื่อสิ่งพิมพ์มักออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ นิตยสาร วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ โบปลิว แผ่นพับ หนังสือคู่มือ และภาพโฆษณา

ส่วนคำว่า “สิ่งพิมพ์” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานไม่ได้ให้ความหมายไว้ แต่พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 บัญญัติว่า “สิ่งพิมพ์” หมายความว่า สมุด แผ่นกระดาษ หรือวัสดุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้น รวมตลอดทั้งบทเพลง แผนที่ แผ่นผัง แผนภาพ ภาพวาด ภาพระบายสี โบประกาศ หรือสิ่งอื่นใดอันมีลักษณะเช่นเดียวกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

ในการดำเนินการรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์ของสถาบันใดก็ตาม จะต้องมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องราว ตลอดจนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ทราบและเข้าใจ จึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่ใช้เพื่อนำความคิดเห็นของสถาบันไปสู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง และสื่อสิ่งพิมพ์ที่นิยมใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ก็จะเป็นสื่อเฉพาะหรือบางทีก็เรียกว่าสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งประกอบไปด้วยสื่อต่างๆ ดังเช่น

1. แผ่นปลิวหรือโบปลิว (Leaflets) เป็นกระดาษแผ่นเดียว ซึ่งจะพิมพ์เรื่องสั้น ๆ เพียงเรื่องเดียว

2. แผ่นพับ (Folders) เป็นกระดาษแผ่นเดียวแต่พับเป็นหลายๆ หน้า บรรจุเนื้อหาสาระสั้น ๆ เพื่อบอกข่าวสารแนะนำและเตือนความจำ

3. เอกสารเย็บเล่ม (Brochures) เป็นเอกสารที่เย็บเล่มรวมเป็นเล่มบาง ๆ มีปกสีสันน่าน่าอ่าน ใช้เผยแพร่แนะนำ มีเนื้อหาละเอียดขึ้นกว่าแผ่นพับ

4. จุลสาร (Pamphlets) เป็นเอกสารเย็บเล่ม มีปกหุ้ม มีเนื้อหาให้รายละเอียดเกี่ยวกับนโยบายของหน่วยงานและคู่มือการปฏิบัติงานในหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นเอกสารที่ใช้ในการเรียนการสอนได้

5. จดหมายเวียน (Circular letters) มีลักษณะเช่นเดียวกับแผ่นปลิว ใช้สำหรับแจ้งให้ทราบข่าวเฉพาะเรื่อง หรือชักจูงใจสั้น ๆ เช่น รายงานกิจกรรมต่าง ๆ หรือข่าวความรู้ใหม่ ๆ ที่เผยแพร่ออกไปโดยไม่ระบุชื่อผู้รับ

6. หนังสือพิมพ์ฝาผนัง (Wall newspapers) เป็นหนังสือพิมพ์ที่ทำเป็นแผ่น ๆ ไว้ติดตามกำแพงให้ประชาชนอ่าน มีเพียงแผ่นเดียว เนื้อหาประกอบไปด้วยการพาดหัวข่าว คอลัมน์ประจำและรูปภาพ ใช้ติดในย่านชุมชนที่พบปะกันในเมืองไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำ เพื่อให้ข่าวสารการเมือง เศรษฐกิจ การเกษตร สุขภาพอนามัยนำไปติดยังตำบลและหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ

7. ภาพโฆษณา (Posters) เป็นกระดาษแผ่นเดียวมีข้อความและภาพประกอบ ช่วยสื่อความหมายและการบอกข่าว ชักจูงใจ หรือเรียกความสนใจ เพื่อรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ

สื่อแต่ละประเภทมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในการใช้แตกต่างกันไป

ข้อดีของสื่อสิ่งพิมพ์ คือ

1. มีความคงทนถาวร อายุการใช้งานนาน สามารถอ่านซ้ำได้อีกโดยไม่จำกัดเวลา
2. มีโอกาสเตรียมการในการผลิตได้มากย่อมทำได้ตามวัตถุประสงค์ตามความต้องการ
3. สามารถดึงดูดใจด้วยเทคนิคการออกแบบรูปเล่ม การใช้สี ภาพประกอบ
4. สร้างความเชื่อถือศรัทธา เพราะมีความคงทนถาวรเป็นหลักฐาน นำมาดูหรือตรวจ สอบเมื่อข้องใจหรือสงสัยได้ตลอดเวลา
5. ต้นทุนไม่มากนัก แล้วแต่งประมาณที่มี (วาสนา จันทรสว่าง, 2533)
6. มีเนื้อที่เพียงพอที่ใช้บรรจุเนื้อหาสาระข้อความหรือภาพต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์
7. สะดวกในการหยิบใช้ ค้นหาข้อมูลได้ตามความมุ่งหมาย
8. ให้ข่าวสาร เนื้อหาสาระ ความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง

ข้อจำกัดของสื่อสิ่งพิมพ์

1. กลุ่มเป้าหมายต้องมีความสามารถในการอ่าน
2. ขาดความรวดเร็ว เพราะต้องใช้เวลาในการเตรียมการ และการผลิตหลายขั้นตอน
3. การเก็บรักษาต้องมีการป้องกันความชื้น ความร้อนในระยะยาว
4. การพิมพ์ให้ได้คุณภาพดี สวยงาม ต้องมีการลงทุนสูง โดยเฉพาะการพิมพ์สีสี่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530)

สื่อสิ่งพิมพ์มีประโยชน์ต่อวงการศึกษา ดังนี้

1. เป็นเอกสารที่ใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ของผู้เรียน ทำให้เพิ่มพูนความรู้มากยิ่งขึ้นไปจากการที่ผู้เรียนได้เรียนจากในชั้นเรียน
2. เป็นเอกสารที่ช่วยสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยตรงตามความสนใจของผู้เรียน
3. เป็นสิ่งที่ช่วยปลุกฝังความคิดริเริ่ม และความคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนมากยิ่งขึ้น มีความคิดอะไรใหม่ๆ และเป็นอิสระ (อนันต์ธนา อังกินันท์ และคณะ, 2525:219)

4. โปสเตอร์

4.1 ความหมายของโปสเตอร์ โปสเตอร์ เป็นคำภาษาอังกฤษที่คนทั่วไปนิยมใช้ เรียกแทนคำว่าภาพโฆษณา โปสเตอร์มีการออกแบบอย่างมีศิลปะในการเสนอความคิดเพียง อย่างเดียว นำเสนอเรื่องเดียว เป็นสื่อที่ประกอบด้วยลายเส้น สี สัญลักษณ์ และข้อความที่ น่าสนใจเพื่อสื่อสารข้อมูลนั้น ๆ ไปยังผู้ดู มักมีสีสันและรูปแบบสะดุดตาเพื่อดึงดูดความสนใจ พร้อมทั้งมีคุณสมบัติในการสื่อสารได้รวดเร็ว (ชลียา ลิ้มปิยากร, 2536: 72; จันทรา มาศสุพงษ์, 2540: 84)

4.2 ลักษณะของโปสเตอร์ที่ดี โปสเตอร์ที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. เพื่อให้น่าสนใจ ส่วนที่เป็นสาระสำคัญควรจะเด่น อาจเป็นส่วนที่เป็นภาพถ่าย ภาพวาดเส้น หรือเด่นด้วยการออกแบบ

2. ควรประกอบด้วยข้อความสั้น ๆ กระชับ เพื่อสื่อสารข้อมูลไปยังผู้ดูได้รวดเร็ว ข้อความในโปสเตอร์อาจเขียนได้ 3 ลักษณะ คือ

2.1 เป็นข้อความกระชับ ได้ใจความชัดเจน เช่น “อากาศเป็นพิษชีวิตจะสั้น”

2.2 เป็นข้อความที่เป็นที่ขอมรับหรือรู้จักดี เช่น “ใครใครค้าค้ำ ใครใครขายขาย” สำหรับบรรจุไว้ในโปสเตอร์เพื่อสอนเรื่องพ่อขุนรามคำแหง หรือ “ภาพหนึ่งภาพมีค่าเท่ากับคำพันคำ” เพื่อสอนเรื่องประโยชน์ของภาพถ่าย เป็นต้น

2.3 ตั้งเป็นคำถามหรือปริศนา เช่น “ทำไมนกจึงบินได้” เพื่อสอนวิทยาศาสตร์ เรื่องนก เป็นต้น

3. มีส่วนที่แสดงความสำคัญของเรื่อง เมื่อมองดูจะทราบได้ทันทีว่าเป็นโปสเตอร์เรื่องอะไร

4. มีการออกแบบที่ดี สร้างอารมณ์ให้คล้อยตามหรือเห็นด้วย เพื่อให้การใช้โปสเตอร์นั้นบรรลุจุดประสงค์ เช่น โปสเตอร์ที่แสดงถึงความแออัดของการจราจรบนท้องถนน ก็ควรใช้สีทึมและมืดสลัว เพื่อให้เห็นบรรยากาศที่สกปรก สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น (ชลียา ลิมปิยากร, 2536: 72-73)

นอกจากนี้ วนิดา (นันทสมอ) จึงประสิทธิ์ (2526: 135) ได้กล่าวถึงลักษณะของโปสเตอร์ที่ดีนั้น จะต้องมามีลักษณะดังนี้

1. โปสเตอร์แต่ละภาพ ต้องออกแบบให้เห็นความต้องการเพียงอย่างเดียว

2. ภาพไม่สลับซับซ้อน ควรเป็นภาพที่เข้าใจได้ในเวลาอันสั้น อาจเป็นภาพการ์ตูน และสัญลักษณ์ ลายเส้นต่าง ๆ

3. สะดุดตาทั้งภาพและตัวอักษร ซึ่งรวมทั้งการใช้สีให้สะดุดตา การใช้สีเป็นการสร้างบรรยากาศ และก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ต่าง ๆ กัน

4. ข้อความต้องสั้น ดึงดูดความสนใจและได้ใจความ

5. โปสเตอร์ควรมีขนาดใหญ่ เพื่อให้มองเห็นได้ชัดเจน

4.3 การนำโปสเตอร์มาใช้ประกอบการเรียนการสอน อาจมีที่มาได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ผู้สอนผลิตขึ้นใช้เอง เป็นโปสเตอร์ที่ผู้สอนผลิตขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการสอนที่ชัดเจน

2. ผู้สอนอาจนำโปสเตอร์สินค้ามาดัดแปลงใช้ประกอบการสอนได้ เช่น ดัดข้อความในโปสเตอร์นั้น ๆ ออกไป แล้วบรรจุข้อความใหม่ที่ต้องการ โดยยังคงใช้ภาพประกอบนั้น ๆ เช่น โปสเตอร์อาหารประเภทนม ยาสีฟัน ผู้สอนนำมาดัดแปลงบรรจุข้อความใหม่ ก็จะนำมาสอนเรื่องอาหาร เรื่องการรักษาฟันได้

3. ไปสเตอร์จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและของหน่วยงานระหว่างชาติ เช่น ไปสเตอร์ของกรมไปรษณีย์โทรเลข “สัปดาห์แห่งการเขียนจดหมาย” ก็จะนำมาสอนเรื่องการเขียนจดหมายได้ ไปสเตอร์ของกระทรวงสาธารณสุข องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว สถานทูตต่าง ๆ ผู้สอนสามารถนำมาดัดแปลงใช้ประกอบการสอนได้ทั้งสิ้น (ชลียา ลิมปิยากร, 2536: 73)

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานหลายแห่งทั้งภาครัฐบาลและเอกชนที่จัดหาไปสเตอร์ เอกสาร จุลสารและสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ไว้แจกฟรี ซึ่งส่วนมากมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น

1. กองสุขศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข
2. สำนักงานผดุงครรภ์ สถานีอนามัย ศูนย์การแพทย์และอนามัย
3. กองบังคับการตำรวจจราจร และกองตำรวจดับเพลิง กรมตำรวจ
4. สมาคมต่อต้านยาเสพติดให้โทษแห่งประเทศไทย วังปารุสกวัน
5. สถานเสาวภาสภากาชาดไทย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525)

4.4 การใช้ไปสเตอร์ประกอบการเรียนการสอน คุณค่าของไปสเตอร์เกี่ยวกับการสอน

1. เป็นเครื่องเร้าความสนใจให้นักเรียนสนใจในการเรียนที่กำลังเริ่มศึกษาจงใจให้นักเรียนอยากจะทำ อยากรู้อะไรในสิ่งที่ต้องการ

2. เป็นเครื่องเตือนใจให้นักเรียนทราบถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่ห้องเรียน

ไปสเตอร์จะมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับวิชาที่ต้องการชักนำและจงใจให้เด็กปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (ชม ภูมิภาค, 146-147)

ชลียา ลิมปิยากร, 2536:73 ได้กล่าวถึงคุณค่าของไปสเตอร์ดังนี้

1. ไปสเตอร์จะใช้ได้ดีในการนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อเร้าความสนใจของผู้เรียน ก่อนที่จะสอนเนื้อหาต่อไป

2. ใช้เพื่อตักเตือนหรือย้ำเน้น เช่น การปลูกฝังสุขนิสัยในการกิน การเตือนภัยที่อาจเกิดจากการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในโรงงาน เป็นต้น

3. ใช้เพื่อโน้มน้าวความคิดหรือให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม เช่น “ต้นไม้คือเพื่อนชีวิต” “ออกกำลังกายไร้โรค”

4. เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนสร้างไปสเตอร์ขึ้นเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาความคิดจากสิ่งที่เรียนอยู่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น หรือมอบหมายให้สร้างขึ้นในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น สัปดาห์แห่งการระวังโรคติดต่อ เป็นต้น

สำหรับ วนิตา (นั่มเสมอ) จึงประสิทธิ์ (2526: 135) ได้กล่าวถึงการใช้ไปสเตอร์ประกอบการเรียนการสอนว่า ต้องเลือกหรือทำไปสเตอร์ให้สอดคล้องกับเรื่องที่จะสอน และต้องวางแผนไว้ก่อนว่าจะใช้ไปสเตอร์ในตอนไหนของการสอน และจะใช้กี่ต่อเมื่อไปสเตอร์นั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดยจะใช้ไปสเตอร์ในโอกาสต่อไปนี้

1. ใช้สำหรับนำเรื่องเพื่อสร้างความสนใจ เช่น จะสอนเรื่องประเทศอังกฤษ ก็อาจนำภาพการท่องเที่ยวในประเทศอังกฤษมาให้นักเรียนดูก่อนเริ่มบทเรียนก็ได้
 2. ใช้ในชั้นสอน ส่วนมากใช้ลำดับเรื่องที่เรียน เช่น วัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ การใช้โปรสเตอร์ในการสอนอาจใช้กับสื่อการสอนอื่น ๆ ได้อีก เช่น สไลด์ รูปภาพ หุ่นจำลอง เป็นต้น
 3. ใช้ทบทวนบทเรียน อาจติดบนป้ายนิเทศภายหลังเมื่อสอนจบแล้ว
- นอกจากการใช้ในการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว เราอาจใช้โปรสเตอร์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดนิทรรศการด้วยก็ได้

5. แผ่นพับ

5.1 ความหมายของแผ่นพับ คำว่า “แผ่นพับ” ยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายหรือคำจำกัดความ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2530: 360) ได้อธิบายคำว่า “แผ่น” หมายถึง ลักษณะนามที่ใช้เรียกของแบน ๆ อย่างกระดาษแผ่นหนึ่ง ส่วนคำว่า “พับ” ในพจนานุกรม (2530: 378) หมายถึง การเรียกสัณฐานผ้าหรือกระดาษที่พับไว้ ดังนั้น แผ่นพับจึงหมายถึง กระดาษหนึ่งแผ่นที่มีลักษณะการพับไปมา เป็นสิ่งสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเสนอแนะข่าวสาร วรรณคดี หรือประชาสัมพันธ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของหน่วยงานนั้น ๆ

5.2 ลักษณะของแผ่นพับ แผ่นพับ (Folders) เป็นกระดาษแผ่นเดียวพับกลับไปมา ตามต้องการ ไม่มีขนาดตายตัวแน่นอน เมื่อพับอยู่อาจมีขนาด 4 x 9 นิ้ว ซึ่งเหมาะแก่การพกพา ปกติมักจะใช้กระดาษ A 4 แต่ถ้าไม่ใช้กระดาษ A 4 มาพับ ก็ควรคำนึงถึงการกำหนดขนาดแผ่นพับว่าจะต้องตัดกระดาษไม่ให้เหลือเศษเพื่อความประหยัด การพับนี้เพื่อแบ่งกระดาษให้เป็นหลายหน้า อาจเป็น 6, 8 หรือ 16 หน้า เนื่องจากแผ่นพับมีเนื้อที่ค่อนข้างจำกัดจึงควรเตรียมเนื้อหาเฉพาะประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการนำเสนอโดยไม่เสนอรายละเอียดปลีกย่อย ในแต่ละหน้าจะบรรจุเนื้อหาสาระที่สั้นกระชับรัดอ่านจับใจความได้ง่ายและรวดเร็ว การนำเสนอเนื้อหาจึงเป็นลักษณะการเขียนแบบบรรยายมากกว่าเป็นการพรรณนาความรู้สึก ประเด็นสำคัญที่นำเสนอจะต้องน่าสนใจและมีความสัมพันธ์กับชื่อบนปกของแผ่นพับ ด้านในจะใช้เป็นส่วนให้ข้อมูล ส่วนปกจะได้รับการออกแบบเป็นพิเศษต่างจากหน้าอื่น โดยให้สัมพันธ์กับเรื่องราวภายใน อาจใช้ภาพเหมือนจริงหรือภาพนามธรรมก็ได้ ส่วนภาพประกอบด้านในอาจมีหรือไม่มีก็ได้ ส่วนมากแผ่นพับนี้จะผลิตขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบอกข่าวชักจูงใจ แนะนำและเตือนความจำ เผยแพร่โฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อการศึกษาแนะนำ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530)

เนื่องจากการออกแบบแผ่นพับไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนตายตัว แต่แผ่นพับก็มีลักษณะการออกแบบบางประการคล้ายหนังสือ เพราะสามารถเสนอรายละเอียดของเนื้อหาได้แม้ไม่เจาะลึก การออกแบบที่ดีมักจะให้ข้อมูลแต่ละหน้าจบในตัวของมันเอง ถ้าจัดวางหน้าหรือแบ่งข้อมูลไม่เหมาะสมอาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนในการอ่าน ต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างหน้า

ที่จะพบมาต่อกัน จึงค่อนข้างยุ่งยาก การใช้หลักการออกแบบที่สวยงามเมื่อกางดูแล้วเกิดความสมดุล และมีความกลมกลืนเป็นเอกภาพ จะช่วยให้การจัดหน้าแผ่นพับง่ายขึ้น (วรพงษ์ วรชาติอุดมพงษ์, 2535)

5.3 การนำแผ่นพับมาใช้ประกอบการเรียนการสอน จากการ “ศึกษาพฤติกรรม การใช้โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่อชุดนิทรรศการ ประกอบการเรียนการสอนของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ” พบว่า การนำแผ่นพับมาใช้ประกอบการเรียนการสอนสุขอนามัยนั้น ครูนำมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. โดยการขอจากหน่วยงานสาธารณสุขต่าง ๆ และจากโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน

2. โดยครูให้นักเรียนผลิตแผ่นพับเพื่อใช้ในการเรียนการสอน

5.4 การใช้แผ่นพับประกอบการเรียนการสอน เนื่องจากแผ่นพับไม่ได้เป็นสื่อที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนโดยตรง แต่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่งที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน นิยมผลิต เพื่อใช้ในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ในเรื่องต่าง ๆ และสำหรับแผ่นพับที่ให้ความรู้ เรื่องสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวงสาธารณสุข ได้มีการจัดทำเพื่อใช้ในการเผยแพร่ และส่งเข้าสู่โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นสื่อเสริมอย่างหนึ่งในโรงเรียน

หลักการใช้แผ่นพับเพื่อประกอบการเรียนการสอนนั้น ยังไม่มีผู้ใดได้กล่าวถึงหรือทำการวิจัยมาก่อน แต่จากการ “ศึกษาพฤติกรรมการใช้โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่อชุดนิทรรศการ ประกอบการเรียนการสอนสุขอนามัยของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ” โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ครูผู้สอน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. แผ่นพับสามารถใช้ได้ดีโดยให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง และให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษา
2. ใช้เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรู้ในเรื่องที่ปรากฏอยู่ในแผ่นพับ และสามารถสรุปเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น
3. เป็นข้อมูลให้นักเรียนนำมาจัดป้ายนิเทศได้

6. สื่อชุดนิทรรศการ

6.1 ความหมายของสื่อชุดนิทรรศการ สื่อชุดนิทรรศการเป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่งของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เผยแพร่ความรู้และการรณรงค์ในเรื่องสุขภาพอนามัยของกระทรวงสาธารณสุข สื่อชุดนิทรรศการยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายหรือให้คำจำกัดความไว้ แต่จากคำว่า “สื่อ” หมายถึง ช่องทางในการสื่อสาร หรือพาหนะที่นำสารจากผู้ส่งไปถึงผู้รับ (จินตรา มาศสุพงศ์, 2540: 70) และคำว่า นิทรรศการ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2525 (2525: 447) หมายถึง การแสดงผลงาน สินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรมให้คนชม

ทั่วไป และสื่อชุดนิทรรศการมีลักษณะเป็นแผ่นภาพประกอบข้อความรวมกันหลาย ๆ แผ่นในหนึ่งชุด

ดังนั้น สื่อชุดนิทรรศการจึงหมายถึง แผ่นภาพประกอบข้อความซึ่งมีหลายแผ่นในหนึ่งชุด เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่งที่ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร เผยแพร่ความรู้ หรือรณรงค์เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นลำดับขั้นตอน

6.2 ลักษณะของสื่อชุดนิทรรศการ สื่อชุดนิทรรศการมีลักษณะคล้ายแผ่นภาพ โดยภาพหนึ่งแผ่นจะประกอบด้วยภาพถ่ายหรือภาพการ์ตูนและตัวหนังสือซึ่งเป็นข้อความอธิบายภาพนั้น ๆ สื่อชุดนิทรรศการหนึ่งชุดหรือหนึ่งเรื่องจะประกอบด้วยแผ่นภาพหลาย ๆ แผ่น ซึ่งไม่มีการกำหนดว่าในสื่อชุดนิทรรศการหนึ่งเรื่องจะประกอบด้วยภาพกี่แผ่น ดังเช่น สื่อชุดนิทรรศการที่ใช้สอนสุขบัญญัติแห่งชาติ ของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข มีแผ่นภาพ 14 แผ่น สื่อชุดนิทรรศการที่ใช้สอนเกี่ยวกับเรื่องฟัน ของกองทันตสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข มีแผ่นภาพ จำนวน 4 แผ่น ฯลฯ

เนื่องจากขนาดของสื่อชุดนิทรรศการนั้น ไม่มีการกำหนดขนาดให้เป็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว เพียงแต่ให้มีขนาดที่เหมาะสมไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป ส่วนมากจะมีขนาดเท่ากับโปสเตอร์ที่เห็นโดยทั่วไป คือขนาด 17 นิ้ว X 24 นิ้ว และสื่อชุดนิทรรศการจะมีกระเป๋าเก็บสื่อโดยเฉพาะ

6.3 การนำสื่อชุดนิทรรศการมาใช้ประกอบการเรียนการสอน จากการ “ศึกษาพฤติกรรมการใช้โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่อชุดนิทรรศการ ประกอบการเรียนการสอนสุขอนามัยของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ ประถม ศึกษาแห่งชาติ” พบว่าการนำสื่อชุดนิทรรศการมาใช้ประกอบการเรียนการสอนสุขอนามัยนั้น ครูนำมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. โดยการขอจากหน่วยงานสาธารณสุขต่าง ๆ และจากโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน
2. โดยครูให้นักเรียนช่วยกันผลิตสื่อชุดนิทรรศการเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน และจากการสำรวจการผลิตสื่อชุดนิทรรศการเพื่อส่งไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานครนั้น จึงทำให้ทราบว่า กรมอนามัย กรุงเทพมหานคร ก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ครูสามารถติดต่อขอสื่อชุดนิทรรศการ มาใช้ประกอบการเรียนการสอนในด้านสุขอนามัยได้

6.4 การใช้สื่อชุดนิทรรศการประกอบการเรียนการสอน สื่อชุดนิทรรศการในกระบวนการเรียนรู้ของ Edgar Dale นั้น เป็นประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม โดยการรวมทั้งทัศนสัญลักษณ์และวจนสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ยังไม่พบว่ามีผู้ใดได้กล่าวถึงหลักในการนำรูปภาพซึ่งมีข้อความมาใช้ประกอบการเรียนการสอน จะมีก็

เพียงแต่การนำเสนอวิธีการใช้ภาพให้ได้ผลดี ซึ่ง สมบูรณ์ สงวนญาติ (2534: 146-147) ได้เสนอแนวทางในการนำไปใช้ไว้ดังต่อไปนี้

วิธีการใช้ภาพให้ได้ผลดี

1. เลือกภาพให้เหมาะกับวัย ตรงกับเนื้อหาวิชา ชัดเจน มีจุดเด่นน่าสนใจ ชวนดูให้ข้อเท็จจริง ถูกต้องตามความเป็นจริง
2. ศึกษารายละเอียดของภาพให้เข้าใจต้องแท้ว่า อะไรเขียนแก่นสารสำคัญของภาพ และมีความเกี่ยวข้องกับภูมิหลังนักเรียนอย่างไร
3. วางแผนการใช้ล่วงหน้าว่าจะใช้ภาพนั้นเพื่ออะไร เมื่อไร อย่างไร ใช้ร่วมกับสื่ออื่นอะไรบ้าง เช่น
 - 3.1 ให้นำเข้าสู่บทเรียน โดยชี้ให้ดูแล้วใช้คำถามนำ หรือจัดไว้บนป้ายนิเทศก่อนสอน
 - 3.2 ใช้ประกอบการเรียนการสอน เช่น ใช้ประกอบคำอธิบายหน้าชั้น โดยรูปภาพหรือติดไว้บนแผ่นป้ายแม่เหล็กหรือป้ายนิเทศหน้าชั้น ใช้ให้นักเรียนศึกษาเป็น กลุ่มย่อยหรือเป็นรายบุคคล ใช้ประกอบการจัดกิจกรรม เช่น เล่านิทานหรือประกอบการรายงานของนักเรียน
 - 3.3 ใช้สรุปบทเรียน โดยนำภาพที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนทั้งหมดมาจัดเรียงบนแผ่นป้ายนิเทศ ให้สัมพันธ์กับสาระสำคัญของสิ่งที่เรียนผ่านไป เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาทบทวนอีกครั้ง
4. นำภาพแสดงตามแผนที่วางไว้ พยายามกำจัดข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้เอื้อต่อการใช้รูปแบบ ได้แก่ ตำแหน่งการวางภาพให้เห็นชัดเจนทั่วถึง ใช้ให้ได้จังหวะ ช่วงเวลายานานพอควร
5. ประเมินผลการใช้ โดยสอบถามหรือสัมภาษณ์ผู้เรียน หรือสังเกตจากปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เรียนหรือจากการทดสอบภายหลังเรียน เพื่อนำเอาผลไปวิเคราะห์หาข้อบกพร่องต่อไป

7. พฤติกรรมการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนของครู

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสิ่งที่มีชีวิต แสดงออกโดยกริยาท่าทาง การปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนการแสดงออกทางสีหน้าและวาจา อาจเป็นการแสดงออกซึ่งเป็นปกติวิสัยในการดำรงชีวิต หรืออาจเป็นการแสดงออกซึ่งอารมณ์ พฤติกรรมโดยทั่วไปจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่

1. พฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วคนอื่นสามารถเห็นได้ วัดได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า
2. พฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วคนอื่นไม่สามารถเห็นได้ชัดเจนด้วยตนเอง มีลักษณะเป็นพฤติกรรมภายใน ได้แก่ ความรู้สึก การรับรู้ การจำ การคิด หรือการตัดสินใจ เป็นต้น (จรรยา สุวรรณทัต และ ภัทรา สุคนธ์ทรัพย์, 2524; ธรรมรส โชติคุณุชร, 2524; กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ, 2528; ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา อ้างถึงในบุษรา ชานนท์, 2533)

การใช้สื่อ ยังไม่มีใครให้คำจำกัดความไว้ ในพจนานุกรม (2530: 539) ได้อธิบาย คำว่า “สื่อ” คือ สิ่งที่ทำการติดต่อให้ถึงกัน และสื่อในที่นี้ก็หมายถึงสื่อการศึกษา ซึ่งหมายถึง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา ดังนั้น การใช้สื่อจึงหมายถึง การใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน

การสอน หมายถึง การกระทำต่างๆ ของครู เพื่อสร้างประสบการณ์อันพึงประสงค์ ให้เกิดแก่ผู้เรียน โดยอาจมีครูเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์โดยตรงหรือครูอาจเป็นเพียงผู้วางแผน เตรียมการ อำนวยความสะดวก ตลอดจนให้คำปรึกษา โดยมีผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการด้วยวิธีต่างๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประสบการณ์ให้เกิดแก่ตัวผู้เรียน หรือให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ (เป็รื่อง กุมุท, 2517 : 10; ละออ การุณยะวณิช และ คณะ, 2518; อลงกร จันทารมย์, 2526: 35-39; สุนน อมรวิวัฒน์, 2528; นพคุณ คุณาชีวะ, 2530; Kimball Wiles, 1975; Noah Webster, 1966; Carter V. Good, 1973)

จากความหมายของพฤติกรรม ความหมายของการใช้สื่อ และความหมายของการสอน ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมการใช้สื่อการสอน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมที่ครู แสดงออกในขณะที่ใช้สื่อประกอบการสอน เพื่อมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ และ ทักษะ ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

8. สุขบัญญัติแห่งชาติ

8.1 ความเป็นมาของสุขบัญญัติ ในปี พ.ศ.2476 กองอนุสภาภาษาชาติสยามได้บัญญัติ คำว่า “กติกานามัย” เพื่อใช้สำหรับสมาชิกอนุภาษาชาติ กติกานามัยมี 12 ข้อ ประกอบด้วย

1. ก่อนจะกินอาหารหรือเมื่อถ่ายอุจจาระและปัสสาวะแล้วจงล้างมือให้สะอาด
2. รักษาเล็บให้สะอาดเสมอ
3. ก่อนเข้านอนและเมื่อตื่นนอนแล้วจงแปรงฟันให้สะอาด
4. อาบน้ำถูตัวอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง
5. ใช้ผ้าปิดปากป้องปากไว้เมื่อไอหรือจาม
6. อย่าดื่มน้ำลาย
7. อย่าเอานิ้วมือ ดินสอ ต้มปากกา ยางลบ ไม้บรรทัดเข้าปาก
8. ขณะยืนหรือนั่ง จงตั้งตัวให้ตรง
9. ดื่มน้ำวันละมากๆ อย่าดื่มน้ำชา กาแฟ
10. กินผักสด และผลไม้สดมากๆ ทุกวัน อย่ากินเนื้อให้มาก
11. อยู่ในที่แจ้งให้มากที่สุด
12. นอนในที่ลมถ่ายเข้าออกตามช่องได้สะดวก และนอนอย่างน้อยวันละ 10 ชั่วโมง

ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการกำหนดคำว่า “สุขบัญญัติ” ขึ้นมาใช้แทนคำว่า “กติกานามัย” โดยกำหนดสุขบัญญัติไว้ 10 ประการ ถือเป็นเนื้อหาสำคัญในวิชาสุขศึกษาในระดับประถมศึกษา สุขบัญญัติ 10 ประการ ประกอบด้วย

1. อาบน้ำทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง
2. แปรงฟันอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง
3. นอนหลับให้เต็มที่ในที่ที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก
4. ดื่มน้ำสะอาดมากๆ ไม่ดื่มน้ำชา กาแฟ
5. ควรกินอาหารพวกเนื้อ นม ไข่ ผักสด ผลไม้ทุกวัน
6. ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร และหลังออกจากห้องส้วมทุกครั้ง
7. เล่นหรือออกกำลังกายกลางแจ้งทุกวัน
8. ถ่ายอุจจาระทุกวันให้เป็นเวลา
9. พยายามหลีกเลี่ยงโรคติดต่อ
10. ทำจิตใจให้มีสุขอยู่เสมอ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยใช้หลักการของ “บูรณาการ” (Integration) ไม่มีการแยกสอนวิชาสุขศึกษา แต่ได้รวมเอาวิชาสุขศึกษา วิชาสังคมศึกษา และวิชาวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน เป็นกลุ่มวิชาที่เรียกว่า “กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” แล้วจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็นแต่ละหน่วย ดังนั้นเนื้อหา สุขบัญญัติ 10 ประการ จึงถูกนำไปประสมประสานเข้ากับเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา และวิชาวิทยาศาสตร์ และเกิดเป็นคำใหม่ขึ้นมาว่า “สุขนิสัย”

ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการจัดประชุมทบทวนสุขบัญญัติแห่งชาติขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ปัญหาสาธารณสุขได้เปลี่ยนแปลงไป จึงได้มีการปฏิรูปสุขบัญญัติแห่งชาติให้ทันสมัยขึ้น โดยเน้นกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นเป้าหมายหลักที่จะต้องได้รับการปลูกฝังและส่งเสริมให้มีสุขภาพดี โดยให้สถาบันต่างๆ ในสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันสาธารณสุข สถาบันการเมือง และสื่อมวลชน ฯลฯ มีส่วนร่วมในการเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ

ในปี พ.ศ. 2536 เพื่อให้สุขบัญญัติแห่งชาติมีความเหมาะสมที่จะใช้ในการเผยแพร่ กระทรวงสาธารณสุขจึงได้จัดสัมมนาเพื่อปรับปรุงการใช้ภาษา ถ้อยคำ กำหนดเกณฑ์ปฏิบัติขึ้น พื้นฐานเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ และกำหนดแนวทางในการเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติในกลุ่มเยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา และประชาชนทั่วไป

คณะกรรมการสุศึกษา ซึ่งแต่งตั้งโดยอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ได้ร่วมกันพิจารณา สุขบัญญัติแห่งชาติและเห็นสมควรให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ และประกาศใช้เป็น “สุขบัญญัติแห่งชาติ” เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2539 เพื่อให้กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปเผยแพร่แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย นำไปปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างและปลูกฝัง

พฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง นำไปสู่การมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคมต่อไป เนื้อหา
สุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ มีดังนี้

1. ดูแลรักษาร่างกายและของใช้ให้สะอาด
2. รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง
3. ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่าย
4. กินอาหารสุก สะอาด ปราศจากสารอันตราย และหลีกเลี่ยงอาหารรสจัด สีสูดมด
5. งดสูบบุหรี่ สุรา สารเสพติด การพนัน และการสำส่อนทางเพศ
6. สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น
7. ป้องกันอุบัติเหตุด้วยการไม่ประมาท
8. ออกกำลังกายสม่ำเสมอและตรวจสุขภาพประจำปี
9. ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ
10. มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สังคม

ในการกำหนดเนื้อหาของสุขบัญญัตินั้น ได้กำหนดในลักษณะที่เป็น “พฤติกรรมที่พึง
ประสงค์” โดยได้ประมวลจากการศึกษาเนื้อหาและแนวคิด “สุขบัญญัติ” เดิม ผนวกกับการ
ศึกษาสถานการณ์ปัญหาสาธารณสุขในปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์ทางระบาดวิทยาและพฤติกรรม
สุขภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 6 กลุ่ม ดังนี้

1. ด้านอนามัยส่วนบุคคล เนื้อหาอยู่ในสุขบัญญัติแห่งชาติข้อที่ 1-3
2. ด้านอาหารและโภชนาการ เนื้อหาอยู่ในสุขบัญญัติแห่งชาติข้อที่ 4
3. ด้านการออกกำลังกาย เนื้อหาอยู่ในสุขบัญญัติแห่งชาติข้อที่ 8
4. ด้านสุขภาพจิต เนื้อหาอยู่ในสุขบัญญัติแห่งชาติข้อที่ 5, 6, 9
5. ด้านการป้องกันอุบัติเหตุ เนื้อหาอยู่ในสุขบัญญัติแห่งชาติข้อที่ 7
6. ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เนื้อหาอยู่ในสุขบัญญัติแห่งชาติข้อที่ 10

8.2 แนวทางการเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ กลวิธีในการส่งเสริมให้มีการนำ
สุขบัญญัติแห่งชาติไปใช้ในประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย มีแนวทางการเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ
ผ่านสื่อต่างๆ ไปสู่ครอบครัว ชุมชนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งจำเป็นจะต้อง
ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับข่าวสารความรู้ที่ถูกต้องและสร้างค่านิยมในเรื่องสุขภาพเพื่อให้เกิด
พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งมีแนวทางสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ดังนี้

1. การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติในกลุ่มเยาวชนในระบบการศึกษา
 - 1.1 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติไปสู่ครู/อาจารย์
 - (1) กระทรวงสาธารณสุขทำหนังสือแจ้งและขอความร่วมมือไปยังผู้บริหาร
ระดับสูงของหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษา
 - (2) ประชุมชี้แจงตามลำดับชั้น พร้อมแจกคู่มือเอกสารประกอบ
 - 2.1 เตรียมการ

2.2 จัดทำคู่มือ เอกสาร

2.3 จัดประชุมชี้แจง

(3) ครู/อาจารย์นำสุขบัญญัติแห่งชาติไปปฏิบัติ

(4) นิเทศ/ติดตาม/ประเมิน

1.2 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติจากครู/อาจารย์ไปสู่นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา

(1) ครู/อาจารย์ เป็นตัวอย่างที่ดี

(2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นในด้านความรู้ ค่านิยม และการปฏิบัติ

(3) จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์

(4) จัดทำสื่อเสริมการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา

(5) จัดกิจกรรมส่งเสริมอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

(6) จัดกิจกรรมเสริมสำหรับผู้บริหารและครู/อาจารย์

(7) จัดนิเทศ ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

1.3 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ จากนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา ไปสู่ นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา

(1) ยกย่องนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา ที่ปฏิบัติตามสุขบัญญัติแห่งชาติ เพื่อเป็นตัวอย่าง

(2) จัดให้มีโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนขึ้นในโรงเรียน/วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

(3) จัดตั้งชมรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

(4) จัดให้มีโครงการผู้นำนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา ด้านสุขภาพ

1.4 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติจากครู/อาจารย์ ไปสู่ ผู้ปกครอง

(1) ประชุมชี้แจงผู้ปกครองในโอกาสที่เหมาะสม

(2) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากโรงเรียน/วิทยาลัย/มหาวิทยาลัยไปสู่อำเภอ

(3) จัดทำหนังสือหรือเอกสารเผยแพร่ เพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้ปกครองในการสนับสนุนการปฏิบัติตามสุขบัญญัติแห่งชาติ

(4) จัดให้ครู/อาจารย์ กับ ผู้ปกครอง ได้มีโอกาสพบปะซึ่งกันและกันที่โรงเรียน/วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย หรือบ้าน ตามโอกาสอำนวย

(5) จัดให้มีหนังสือชมเชยผู้ปกครองที่ให้ความร่วมมือ

1.5 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติจากผู้ปกครอง ไปสู่ นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา

(1) จัดสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้ถูกสุขลักษณะ

(2) สนับสนุนหรือเอื้ออำนวยให้บุตรหลานปฏิบัติในเรื่อง สุขบัญญัติแห่งชาติ จนเป็นนิสัย

(3) ให้ความรู้บุตรหลานอย่างมีจุดมุ่งหมาย รับฟัง ให้คำปรึกษา เพื่อสร้างความ

สัมพันธ์ และความเข้าใจถูกต้อง

- (4) ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี
- (5) ชักชวนหรือร่วมกิจกรรมที่สร้างเสริมให้เกิดความอบอุ่นในครอบครัว
- (6) เปิดโอกาสให้บุตรหลานมีประสบการณ์ตรงตามวุฒิภาวะ
- (7) ส่งเสริมค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติ

2. การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติในกลุ่มเยาวชนนอกระบบการศึกษา และประชาชนทั่วไป

ให้สถาบันต่อไปนี้มีบทบาทในการเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติไปสู่เยาวชนนอกระบบการศึกษาและประชาชนทั่วไป ดังนี้

2.1 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติโดยสถาบันการศึกษา

- (1) ส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู อาจารย์ จัดทำเอกสารวิชาการที่เกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติเผยแพร่ไปยังผู้ปกครอง
- (2) จัดทำสื่อ เอกสารเผยแพร่ความรู้ เช่น เทปเสียง แผ่นพับ จดหมายข่าว จุลสาร เป็นต้น
- (3) สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติในการประชุมผู้ปกครอง และนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา
- (4) จัดสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน/วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย ให้เอื้ออำนวยต่อสุขบัญญัติแห่งชาติ
- (5) จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขบัญญัติแห่งชาติ
- (6) ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย
- (7) ขอความร่วมมือสำนักพิมพ์ เพื่อพิมพ์สุขบัญญัติแห่งชาติลงในปกหนังสือเรียนหรือสมุดโรงเรียน/วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

2.2 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ โดยสถาบันสาธารณสุข

- (1) เสนอสุขบัญญัติแห่งชาติให้คณะกรรมการสุศึกษา พิจารณาเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีอนุมัติ
- (2) นำเสนอผู้บริหารระดับสูงของกระทรวง เพื่อให้มีการถ่ายทอดนโยบายให้หน่วยงานสาธารณสุขทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคคือปฏิบัติและเผยแพร่
- (3) ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ
- (4) สอดแทรกความรู้สุขบัญญัติแห่งชาติในการประชุม สัมมนา อบรมต่าง ๆ
- (5) จัดตั้งองค์กรเพื่อดำเนินการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์สุขบัญญัติแห่งชาติทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

(6) ส่งเสริมอาสาสมัครสาธารณสุขให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติได้

(7) ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิต และเผยแพร่สื่อเกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติ

2.3 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติโดยสถาบันศาสนา

(1) สอดแทรกสุขบัญญัติแห่งชาติในการเผยแพร่คำสอนทางศาสนา

(2) สอดแทรกในกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างสถาบันศาสนา บ้านและโรงเรียน

(3) ให้มีการพัฒนาสถาบันศาสนาเป็นแบบอย่างที่ดี

(4) ส่งเสริมให้มีการใช้ศาสนสถานเป็นสถานที่จัดกิจกรรมนันทนาการ และออกกำลังกายที่เหมาะสมของครอบครัวและเยาวชน

2.4 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติโดยสถาบันสื่อมวลชน

(1) เห็นควรให้มีคณะกรรมการประชาสัมพันธ์สุขบัญญัติแห่งชาติ

(2) ทำแผนประชาสัมพันธ์สุขบัญญัติแห่งชาติ โดยมีแผนผลิตสื่อและใช้สื่อในด้านต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน ฯลฯ

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ศิลปินพื้นบ้านเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติ

(4) เผยแพร่ทางหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน

(5) สอดแทรกในบทละคร

(6) ขอความร่วมมือดาราเป็นตัวอย่าง

(7) จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้รางวัลรายการสุขบัญญัติแห่งชาติดีเด่น

(8) จัดทำรายการเผยแพร่ในสื่อต่างๆ

(9) สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติควบคู่ไปกับการโฆษณาสินค้า

(10) ทำสปอตโทรทัศน์ สปอตวิทยุ เกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

(11) สอดแทรกในรายการวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือการ์ตูน หรือหนังสืออื่นที่น่าสนใจ

(12) เผยแพร่โดยผ่านพิธีกรรายการต่างๆ

2.5 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติโดยสถาบันการเมือง

(1) เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติและประกาศเป็นสุขบัญญัติแห่งชาติ

(2) ยกย่องนักการเมืองที่ดี เป็นตัวอย่างในเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ

(3) กำหนดมาตรการสนับสนุนพฤติกรรมสุขภาพด้วยการจำกัดจำนวนสถานเริงรมย์ ช่วงเวลา และอายุผู้ใช้บริการ อย่างเคร่งครัด

(4) จัดสถานที่พักผ่อนและสถานที่ออกกำลังกายให้เพียงพอ

(5) ส่งเสริมทุกสถาบันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสุขบัญญัติแห่งชาติ

(6) เร่งรัดการรักษาสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

2.6 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติโดยสถาบันธุรกิจ

- (1) สนับสนุนและให้ความร่วมมือในการสอดแทรกความรู้สุขบัญญัติ
- (2) จัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนสุขบัญญัติแห่งชาติ
- (3) มีความรับผิดชอบในการโฆษณาสินค้า ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ
- (4) ส่งเสริมการจัดกิจกรรม และสิ่งที่เป็นที่เอื้ออำนวยต่อพฤติกรรมของพนักงานที่ สอดคล้องกับสุขบัญญัติแห่งชาติ

2.7 การเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติโดยสถาบันครอบครัวและองค์กรชุมชน

- (1) จัดสภาพแวดล้อมและสิ่งเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติตามสุขบัญญัติแห่งชาติ
- (2) ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมกิจกรรมและเปิดโอกาสให้ แสดงความคิดเห็น
- (3) แบ่งเวลาให้บุตรหลานอย่างเพียงพอ และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด
- (4) เป็นแบบอย่างที่ดีเกี่ยวกับสุขบัญญัติแห่งชาติ
- (5) ชมเชยและให้กำลังใจ เมื่อบุตรหลานปฏิบัติตนถูกต้อง
- (6) ผู้นำและองค์กรชุมชน สนับสนุนและเผยแพร่สุขบัญญัติแห่งชาติไปสู่ ประชาชนทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง (กองสุศึกษา, 2541)

8.3 เนื้อหาของสุขบัญญัติแห่งชาติ เนื้อหาของสุขบัญญัติแห่งชาติอยู่ในส่วน ของหลักสูตรประถมศึกษา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 1 สิ่งมีชีวิต หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา ในทุกระดับ ดังนี้

สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป.1-2

หน่วยที่ 1 สิ่งมีชีวิต

หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา

รวบรวมความรู้และข้อปฏิบัติต่างๆในด้านการช่วยเหลือตนเอง การมีสุขนิสัยที่ดี การรักษาความสะอาดของร่างกาย การระมัดระวังอุบัติเหตุ แล้วนำมาอภิปราย ชักถาม จัดกลุ่ม ลำดับขั้นตอนในการเสริมสร้างสุขภาพ และรายงานผลของการเสริมสร้างสุขภาพต่อกลุ่มเป็นระยะ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสุขภาพของตน สามารถสังเกต วิเคราะห์ ทำนายการเปลี่ยนแปลงและกำหนดวิธีปฏิบัติตนได้ เหมาะสม ในการเสริมสร้างสุขนิสัยที่ดี มีความชื่นชมต่อการเจริญเติบโตของตน

สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป.3-4

หน่วยที่ 1 สิ่งมีชีวิต

หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา

สังเกตรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เกี่ยวกับการปฏิบัติตน และผลกระทบต่อสุขภาพในเรื่องการรับประทานอาหาร การป้องกันรักษาอวัยวะต่างๆ โดยเฉพาะอวัยวะภายนอก

การป้องกันรักษาโรค การใช้ยาสามัญประจำบ้านและยาอื่นๆทั่วไป รวมทั้งการสร้างเสริม
บุคลิกภาพที่ดีให้แก่ตนเอง สรุปเป็นหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องและปฏิบัติจนเป็นนิสัย

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ จำแนกเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการ
สร้างเสริมสุขภาพของตนเอง เห็นคุณค่าและความจำเป็นในการรักษาสุขภาพและปฏิบัติตนได้
ถูกต้องสม่ำเสมอ

สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป.5-6

หน่วยที่ 1 สิ่งมีชีวิต

หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา

สังเกต รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ อภิปราย เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย
จิตใจของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ การปฏิบัติตนในเรื่องการ
รับประทานอาหาร การป้องกันโรค การป้องกันรักษาอวัยวะต่างๆของร่างกายโดยเฉพาะอวัยวะ
ภายใน อุบัติเหตุและการปฐมพยาบาล จำแนกจัดหมวดหมู่เป็นการปฏิบัติตนที่ถูกต้องและไม่
ถูกต้อง ซึ่งมีผลกระทบในทางบวกและทางลบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต วิเคราะห์
อภิปรายความคิดเห็น ความรู้สึก ที่มีต่อการปฏิบัติอันเหมาะสมในเรื่องสุขภาพกายและสุขภาพ
จิต สรุปเป็นหลักการและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง ปฏิบัติตนและปรับปรุงอยู่เสมอ

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเสริมสร้าง ป้องกันรักษาสุขภาพกาย และ
สุขภาพจิตของตนเอง มีทักษะในการสังเกต รวบรวม วิเคราะห์การปฏิบัติที่ถูกต้องรู้เหตุและ
ผล สรุปเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมเข้าใจตนเอง ยอมรับ ชื่นชมการปฏิบัติที่ดี
ของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตนถูกต้องและปรับตนได้เหมาะสม ปรับ
ปรุงตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจอยู่เสมอ (คู่มือสุขบัญญัติสำหรับครู ,2536 ; 2-3)

นอกจากนี้เนื้อหาของสุขบัญญัติแห่งชาติก็ยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มสร้างเสริมลักษณะ
นิสัยและกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ ดังนี้

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีเนื้อหาอยู่ในหน่วยและบทเรียนต่างๆ ดังนี้

1. หน่วยที่ 5 ครอบครัวดีมีสุข เนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ของตนในการเป็นสมาชิกที่ดี
ของครอบครัวในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

2. หน่วยที่ 4 การเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะต่างๆในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

3. หน่วยที่ 3 เนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมเข้าจังหวะ ยืดหยุ่นขั้นพื้นฐานกีฬา

นันทนาการในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 เกมเบ็ดเตล็ดและเกมนำไปสู่กีฬา ในชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 3-4 กิจกรรมทดสอบสมรรถภาพทางกายและกิจกรรมแบบผลัด ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ มีเนื้อหาอยู่ในงานบ้าน

เกี่ยวกับการจัดบ้านและการรักษาความสะอาดของเครื่องแต่งกาย ในชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 1-2 การแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 การจัดตกแต่งบ้าน

และบริเวณบ้าน การปรุงอาหารอย่างถูกต้องโภชนาการ การดูแลรักษาเสื้อผ้าอย่างประหยัด
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

8.4 กลุ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์

ในการกำหนดเนื้อหาของสุขบัญญัตินั้น ได้กำหนดในลักษณะที่เป็น “พฤติกรรมที่พึงประสงค์” โดยได้ประมวลจากการศึกษาเนื้อหาและแนวคิด “สุขบัญญัติ” เดิม ผสมกับการศึกษาสถานการณ์ปัญหาสาธารณสุขในปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์ทางระบาดวิทยา และพฤติกรรมสุขภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์สำคัญๆ ใน 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านอนามัยส่วนบุคคล มีเนื้อหาครอบคลุมสุขบัญญัติข้อที่ 1-3 ดังนี้ คือ
 - ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร และหลังจากออกจากส้วม
 - อาบน้ำอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง
 - แปรงฟันอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง เช้า-ก่อนนอน
 - ตัดเล็บเท้า เล็บมือ
 - ใส่เสื้อผ้าที่สะอาด ไม่อับชื้นสกปรก
 - สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง
 - ป้องกันการติดโรค
 - ชับถ่ายอุจจาระทุกเช้า
 - ใส่เสื้อผ้าให้อบอุ่นเพียงพอ
 - จัดวางของใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบ
 - ไม่สำส่อนทางเพศ
2. ด้านอาหารและโภชนาการ มีเนื้อหาครอบคลุมสุขบัญญัติข้อที่ 4 ดังนี้ คือ
 - รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ในปริมาณที่พอเหมาะ
 - รับประทานอาหารปรุงสุกเท่านั้น
 - รับประทานอาหารและดื่มน้ำที่สะอาด และปลอดภัย
 - รับประทานอาหารเป็นเวลา หลีกเลี่ยงอาหารรสจัด และของขบเคี้ยวที่ไม่มีประโยชน์
3. ด้านการออกกำลังกาย มีเนื้อหาครอบคลุมสุขบัญญัติข้อที่ 8 ดังนี้ คือ
 - เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายอย่างสนุกสนาน
 - ออกกำลังกายสม่ำเสมอ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง
 - เมื่อมีเวลาว่างควรออกกำลังกาย
4. ด้านสุขภาพจิต มีเนื้อหาครอบคลุมสุขบัญญัติข้อที่ 5,6,9 ดังนี้ คือ
 - ให้คบเพื่อนทั้งหญิงและชาย
 - เมื่อมีปัญหาทั้งจากการเรียน/การคบเพื่อน และ ปัญหาอื่นๆ ควรปรึกษาครู พ่อแม่ หรือญาติสนิท

- ไม่ควรใช้ยาเสพติดแก้ปัญหา
- งดสูบบุหรี่ ดื่มสุราและเสพยาเสพติด
- ร่วมกิจกรรมกับพ่อแม่ และคนในครอบครัว
- ทำงานอดิเรกทำในเวลาว่าง
- ทำจิตใจให้ร่าเริง แจ่มใส

5. ด้านการป้องกันอุบัติเหตุ

- ระมัดระวังในการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า จราจร
- ข้ามถนนโดยทางม้าลายหรือสะพานลอย
- ปฏิบัติตามกฎหมายแห่งความปลอดภัยในลักษณะต่าง ๆ
- ป้องกันอันตรายจากการประกอบอาชีพต่าง ๆ

6. ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

- ทิ้งขยะในที่รองรับ
- ร่วมกันรักษาความสะอาดชุมชน
- มีและใช้ส้วมอย่างถูกสุขลักษณะ
- ดูแลรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด
- หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดมลภาวะ
- ป้องกันมลพิษในอากาศ
- มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8.5 การเรียนการสอนอนามัยส่วนบุคคล อนามัยส่วนบุคคล เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์กลุ่มหนึ่งในการที่คนทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อตนเองในการดูแลรักษาร่างกาย โดยประกอบด้วยข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 ในสุขบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้คือ

1. ดูแลรักษาร่างกายและของใช้ให้สะอาด

- (1) อาบน้ำให้สะอาดทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง
- (2) สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง
- (3) ตัดเล็บมือ เล็บเท้า ให้สั้นอยู่เสมอ
- (4) ถ่ายอุจจาระเป็นเวลาทุกวัน
- (5) ใส่เสื้อผ้าที่สะอาดไม่อับชื้น และให้อบอุ่นเพียงพอ
- (6) จัดเก็บของใช้ให้เป็นระเบียบ

2. รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง

- (1) ถูฟันหรือบ้วนปากหลังกินอาหาร
- (2) หลีกเลี่ยงการกินลูกอม ลูกกวาด ทอฟฟี่ เป็นต้น
- (3) ตรวจสุขภาพในช่องปาก อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
- (4) แปรงฟันทุกวันอย่างถูกวิธีอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ในตอนเช้าและก่อนนอน

(5) ห้ามใช้พินักัด ขบเคี้ยวของแข็ง

3. ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังขับถ่าย

(1) ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังขับถ่ายทุกครั้ง

9. เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (The Delphi Technique) เริ่มขึ้นโดยการค้นพบของ กองทัพอากาศอเมริกันในปีพุทธศักราช 2495 แต่เพิ่งมีการเปิดเผยเทคนิคนี้เป็นครั้งแรกในปี พุทธศักราช 2505” (เกษม บุญอ่อน, 2522: 26) โดยนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (The Rand Corporation) ชื่อ Olaf Helmer และ Norman Dalkey) ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟายขึ้นเพื่อใช้ในการถามและเก็บความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี พร้อมทั้งได้เขียนบทความเรื่อง “An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Expert” ลงในวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน ปี พุทธศักราช 2505. จึงนับว่าเป็นการเผยแพร่เทคนิคเดลฟายออกไปอย่างกว้างขวาง (Linstone & Turogg, 1975)

ในปัจจุบันเดลฟายเป็นเทคนิคการทำนายที่ได้รับความนิยมอย่างมากในเกือบทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การศึกษา และ ด้านอื่น ๆ นอกจากเดลฟายเป็นเทคนิคการวิจัยและการคาดการณ์อนาคตแล้ว เดลฟายยังเป็น เทคนิคการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้รับข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน โดยไม่มีการเผชิญหน้ากันโดยตรงเช่นเดียวกับการระดมสมอง (Brain Storming) หรือการประชุมกลุ่มแบบอื่น ๆ

เดลฟายรูปแบบเดิมมีลักษณะเฉพาะ ต่อมาภายหลังก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่หลักการและระเบียบวิธีใหญ่ ๆ ยังคงเหมือนเดิม คือการรักษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ โดยการขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทำการคาดการณ์ว่าแนวโน้มหรือเหตุการณ์แต่ละอย่างจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือทำการคาดการณ์ว่าภายในเวลาที่กำหนดเช่นอีก 20 ปีข้างหน้าจะมีเหตุการณ์หรือแนวโน้มใดที่จะเกิดขึ้นบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วป้อนผลการวิเคราะห์ ซึ่งปกติจะอยู่ในรูปของสถิติง่าย ๆ กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาคำตอบเดิมของตนเองเทียบกับของกลุ่ม แล้วทำการคาดการณ์หรือตอบตามรูปแบบที่ผู้วิจัยกำหนดอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยก็จะนำคำตอบไปวิเคราะห์ใหม่ แล้วอาจป้อนข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้ง โดยปกติกระบวนการทำซ้ำ (Interactive Process) แบบนี้จะดำเนินต่อไปราว ๆ 2 หรือ 3 รอบ หรือจนกว่าจะได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จุดมุ่งหมายของการทำซ้ำดังกล่าวก็เพื่อที่จะกรอง (Refine) ความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530)

ความหมายของเทคนิคเดลฟาย ปัจจุบันมีการวิจัยจำนวนมากที่ใช้เทคนิคเดลฟาย ซึ่งนับเป็นเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้รับความนิยมจากผู้ทำการวิจัยเป็นอย่างมากอีกวิธีหนึ่ง และในส่วนของความหมายของเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบเดลฟายนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ พอสรุปได้ดังนี้

Corria B. Anderson (1975: 121) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย คือ วิธีการระดมความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่ม เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข และหาความเชื่อมั่นในการทำนายเกี่ยวกับอนาคต

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523: 51-54) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟายคือกระบวนการเสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับความเป็นไปในอนาคต ด้วยการตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอน เทคนิคนี้ไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้อื่นแต่ละคนมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้นผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนจะไม่ทราบว่าผู้ใดบ้างที่ได้รับการคัดเลือกเข้าอยู่ในโครงการ และจะไม่ทราบว่าผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนมีความคิดเห็นในแต่ละข้ออย่างไร ผู้เข้าร่วมโครงการจะรู้เฉพาะคำตอบของตนเองเท่านั้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2528) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟายคือ ขบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยที่ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องสมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินปัญหาในรูปของการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเทคนิคนี้จะทำให้ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัด รวมทั้งยังประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายอีกด้วย นอกจากนี้เทคนิคเดลฟายยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่นหรือเสียงส่วนใหญ่

เทียนฉาย กิระดินันท์ (2529) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟายเป็นเทคนิคการวิเคราะห์อีกแบบหนึ่งที่ได้รับการประดิษฐ์และการพิจารณาขึ้นมาเพื่อใช้ในการวิเคราะห์อีกแบบหนึ่ง ที่ได้รับการประดิษฐ์และการพิจารณาขึ้นมาเพื่อใช้ในการวิจัยอนาคตโดยเฉพาะ อาจเรียกได้ว่า DT เป็นวิธีการที่ใช้สำหรับกำหนดโครงสร้างของกระบวนการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้บรรลุผลในการพิจารณาปัญหาที่ซับซ้อนมากเกินไปที่คนใดคนหนึ่งจะสามารถวิเคราะห์ได้ดีถ้วนและรอบคอบพอ

ติลก บุญเรืองรอด (2530) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการของการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่กระจิดกระจายกัน ให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบ ซึ่งจะนำไปใช้ในการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ประเทือง เพ็ชรรัตน์ (2530) ให้ความหมายว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องราวในอนาคต ที่กระจัดกระจายกันให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบ ซึ่งจะนำไปตัดสินในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

เชษฐา เทียมเพชร (2534) ให้ความหมายว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นเชิงทำนาย หรือคาดการณ์ ของผู้เชี่ยวชาญต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยข้อมูลที่ได้นี้จะเป็นการคิดร่วมกันหรือสอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

Pill (1971) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการนำความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญมาใช้ประโยชน์อย่างมีระบบแบบแผน ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่กระจัดกระจายกันให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบ โดยที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ร่วมกันให้ความคิดเห็นไม่ทราบว่ามีใครบ้างที่มีส่วนออกความคิดเห็น เป็นการขจัดอิทธิพลของแต่ละคนที่จะส่งผลต่อความคิดเห็นของคนอื่นได้เป็นอย่างดี

Linstone & Turoff (1975) ให้นิยามของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นวิธีการสำหรับการสื่อสารของกลุ่ม ให้แต่ละคนในกลุ่มได้เข้ามามีส่วนในปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Patrick R. Penland (1983) ให้ความหมายว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการของการเชิญกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมาอย่างเป็นระบบ เพื่อสรุปข้อตัดสินของผู้เชี่ยวชาญต่อปัญหาเฉพาะเรื่องหรือเพื่อการทำนายโดยให้ความคิดเห็นต่อเรื่องต่าง ๆ

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการที่รวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเป็นระบบ โดยที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนร่วมกันแสดงความคิดเห็นโดยไม่ทราบว่ามีใครบ้างที่มีส่วนออกความคิดเห็น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่นหรือเสียงส่วนใหญ่

ปัญหาและลักษณะที่ควรใช้เทคนิคเดลฟาย

โดยทั่วไปผู้ทำการวิจัยจะตัดสินใจใช้เทคนิคนี้เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้คือ

1. ปัญหาทั่วไปที่จะทำการวิจัยไม่มีคำตอบที่ถูกต้องแน่นอน แต่สามารถวิจัยปัญหาได้จากการรวบรวมการตัดสินแบบอัตวิสัย (Subjective Judgements) จากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ
2. ปัญหาที่จะทำการวิจัยต้องการความคิดเห็นหลาย ๆ ด้านจากประสบการณ์หรือความรู้ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ
3. ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้อื่นแต่ละคนมีผลกระทบ หรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินปัญหานั้น ๆ
4. การพบปะเพื่อนัดประชุมของกลุ่มเป็นการไม่สะดวก เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์หรือเสียค่าใช้จ่ายและเวลามากเกินไป

5. เมื่อไม่ต้องการเปิดเผยรายชื่อบุคคลในกลุ่ม เพราะความคิดเห็นของคนในกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาที่วิจัยอาจมีความขัดแย้งอย่างมาก

ปัจจัยที่ทำให้เทคนิคเดลฟายใช้ได้ผลสมบูรณ์

1. เวลา ผู้ทำการวิจัยควรมีเวลามากเพียงพอ โดยทั่วไปใช้เวลาประมาณ 2 เดือนจึงจะเสร็จสิ้นขบวนการ อย่างไรก็ตามอาจใช้เวลาช้าหรือเร็วกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด

2. ผู้เชี่ยวชาญ ในการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญนั้น ผู้ทำการวิจัยควรคำนึงถึง

ก. ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริง ไม่ควรเลือกโดยอาศัยความคุ้นเคยหรือการติดต่อได้ง่าย

ข. ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจ ตั้งใจและมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับการงานวิจัยโดยตลอด รวมทั้งยินยอมสละอีกด้วย

ค. จำนวนผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกให้มีจำนวนมากเพียงพอเพื่อจะได้ความคิดเห็นใหม่และได้คำตอบที่มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัว ว่าควรมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญกี่คน นักวิจัยบางคนให้ความเห็นว่าจำนวนผู้เชี่ยวชาญ 10 ถึง 15 คน ในกลุ่มเดียวกันก็มากเพียงพอแล้ว ส่วน Thomas T. Macmillan ได้เสนอว่าหากมีผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากกว่า 17 คนขึ้นไปอัตราความคลาดเคลื่อนจะยิ่งลดน้อยลงมาก ดังนั้น จำนวนผู้เชี่ยวชาญจึงไม่ควรน้อยกว่า 17 คน (อ้างถึงใน ดนัย เทียนพุดิ, 2537)

3. แบบสอบถาม ควรเขียนให้ชัดเจน สละสลวย ง่ายแก่การอ่านและเข้าใจ นอกจากนี้การเว้นระยะในการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบไม่ควรให้ห่างเกินไป เพราะอาจมีผลให้ผู้ตอบลืมหุ่ยผลที่เลือกหรือตอบในรอบที่ผ่านมาได้

4. ผู้ทำการวิจัย ผู้วิจัยต้องมีความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาคำตอบและให้ความสำคัญในคำตอบที่ได้รับอย่างเสมอกันทุกข้อโดยไม่มีความลำเอียง แม้ว่าในข้อนั้น ๆ จะมีบางคนไม่ตอบก็ตาม ทั้งยังควรมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างดีในการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการการวิจัยแบบเดลฟายด้วย

ข้อได้เปรียบของเทคนิคเดลฟาย

1. เป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็นโดยไม่ต้องมีการพบปะประชุมกัน ซึ่งเป็นการท่นเวลาและค่าใช้จ่ายอย่างมาก

2. ข้อมูลที่ได้จะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือ เพราะ

ก. เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง

ข. ได้มาจากการข้ถามหลายรอบ จึงเป็นคำตอบที่ได้กลั่นกรองมาอย่างรอบคอบ

ค. ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระ ไม่ได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นจะไม่ทราบว่ามีใครอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้าง และไม่ทราบด้วยว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร

3. ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่จำกัด ทั้งในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญ สภาพภูมิศาสตร์ หรือเวลา

4. เป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนการดำเนินการไม่ยากนัก และได้ผลอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ

5. ผู้ทำการวิจัยสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูล และเหตุผลในการตอบ รวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

ข้อเสียเปรียบของเทคนิคเดลฟาย

การใช้เทคนิคเดลฟายจะมีข้อเสียเปรียบในกรณีต่อไปนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกมิใช่เป็นผู้ที่มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขานั้นอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้ขาดความเชื่อมั่นได้

2. ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริงโดยตลอด

3. ผู้ทำการวิจัยขาดความรอบคอบหรือมีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์คำตอบที่ได้ในแต่ละรอบ

4. แบบสอบถามที่ส่งไปเกิดการสูญหายระหว่างทาง หรือได้รับคำตอบกลับมาไม่ครบในแต่ละรอบ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัยเรื่อง“การนำเสนอรูปแบบการใช้สิ่งพิมพ์ประกอบการเรียนการสอนอนามัยส่วนบุคคลตามแนวสุขบัญญัติแห่งชาติ สำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ” เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหลักการใช้โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่อชุดนิทรรศการประกอบการเรียนการสอนอนามัยส่วนบุคคล เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาต่อไป

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ปรากฏว่ายังไม่มีผู้ใดได้เคยทำการวิจัยไว้ จะมีก็เพียงงานวิจัยการศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อการสอน ดังนี้คือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

นลินี มกรเสน (2538) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การจัดบริการอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน หลักสูตรและการสอนของครูในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติเช่นกัน

ประวิทย์ คงบุญ (2536 :บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการใช้สื่อการสอน กลุ่มทักษะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการใช้สื่อการสอนที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับได้ดังนี้คือมีการเลือกสื่อการสอน มีการนำเสนอสื่อในห้องเรียน มีการประเมินผลและติดตามผล และมีการเตรียมสื่อการสอนตามลำดับ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2536 :85-88) ได้ทำการศึกษาสภาพการใช้สื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ครูมีพฤติกรรมการใช้สื่อการสอนบ่อยครั้ง โดยมีพฤติกรรมการใช้สื่อการสอนสอดคล้องกับสภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน ปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอนคือ ปัญหาด้านงบประมาณที่จัดสรร เวลาในการผลิตสื่อการเรียนการสอน และสถานที่เก็บสื่อการสอน

คำสิงห์ พิบูลภักดี (2536 : ข) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัญหา และความต้องการในการใช้สื่อการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาพื้นฐานคือ ครู-อาจารย์มีชั่วโมงสอนมาก และต้องปฏิบัติหน้าที่อื่นด้วย การจัดสื่อการสอนส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณมาจากทางราชการ และต้นสังกัดจัดสรรมาให้ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการสอน คือ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดหา ไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ สื่อการสอนไม่เพียงพอและอยู่ในสภาพชำรุด ครู-อาจารย์มีชั่วโมงสอนมากเกินไป ทำให้ไม่มีเวลาผลิตและเตรียมการใช้สื่อการสอน รวมทั้งสภาพห้องเรียนไม่เหมาะสมกับการใช้สื่อการสอนบางประการ ครู-อาจารย์ต้องการให้เจ้าหน้าที่ศูนย์สื่อให้ข่าวสารการประชาสัมพันธ์ถึงการให้บริการ และการอำนวยความสะดวกในการยืม-คืนสื่อการสอน

คันสนีย์ สุริยวงษ์ (2534 :60-64) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การใช้สื่อการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ครูใช้สื่อการสอนที่โรงเรียนจัดให้และจากที่ครูผลิตด้วยตนเอง ซึ่งมีการใช้เป็นครั้งคราว ปัญหาในการใช้สื่อการสอนที่เป็นปัญหามากที่สุดตามลำดับ คือ ขาดงบประมาณ ครูขาดทักษะและประสบการณ์ในการใช้สื่อการสอน ขาดเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บและบำรุงรักษา และขาดนักเทคโนโลยีทางการศึกษา

มิ่งขวัญ กิตติวรรณกร (2535 : 117) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพ ความต้องการและปัญหาสื่อการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้สื่อการสอนขาดความรู้ ขาดทักษะในการใช้สื่อการสอน ขาดคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในการใช้สื่อการสอน ขาดความร่วมมือจากผู้เรียน ขาดแคลนสถานที่ที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการใช้สื่อการสอนบางประเภท และในด้านเวลา ครูไม่มีเวลาในการเตรียมและติดตามประเมินผลการใช้สื่อการสอน

ละมัย จันตะยอด (2534 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนเขตการศึกษา 8 ผลการวิจัยในด้านการเรียนการสอนพบว่า ผู้บริหารส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยให้ครูทำบันทึก

การสอนล่วงหน้า ให้คำปรึกษาหารือและส่งเสริมครูจัดทำสื่อ ครูสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้ทักษะกระบวนการ 9 ประการในการสอน ปัญหาที่พบได้แก่ ครูสอนหลายวิชา ไม่สามารถเตรียมการสอนได้เต็มที่ สื่อการสอนไม่ครบทุกประสบการณ์ และขาดเครื่องวัดผลการเรียนรู้ที่เป็นมาตรฐาน

สวัสดิ์ วันภูงา (2533 :62-68) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการผลิตและการใช้สื่อการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ครูใช้สื่อการสอนที่มีอยู่ในโรงเรียน ครูส่วนมากผลิตสื่อจากวัสดุที่ทางโรงเรียนจัดหาให้ ปัญหาในการผลิตและการใช้สื่อการสอนคือมีงบประมาณน้อย ครูมีภาระหน้าที่ในการสอนมากทำให้ไม่มีเวลาในการผลิตสื่อ โรงเรียนมีสื่อการสอนน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้ และหาสื่อการสอนที่ตรงกับจุดมุ่งหมายการสอนได้ยาก

ละเอียด วังศิริ (2533:84) “ศึกษาการเรียนการสอนสุขภาพอนามัยในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก” พบว่า ครูในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้รูปภาพ ภาพพลิก ประกอบการสอนเรื่องสิ่งเสพติด โภชนาการ และการปฐมพยาบาล

วีระกิตต์ ลายทองสูง (2532 :58-61) ได้ทำการวิจัยสถานภาพและความต้องการในการใช้สื่อการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดประถมศึกษาจังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนมากใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้นด้วยตนเองและใช้เป็นครั้งคราว ครูมีความต้องการในการใช้สื่อการสอนอยู่ในระดับมาก และมีความต้องการให้ผู้บริหารสนับสนุนส่งเสริมการใช้สื่อการสอน ปัญหาในการใช้สื่อการสอนของครูคือ หาสื่อการสอนที่ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนได้ยาก

เจริญเกียรติ ภูสกุล (2531 :151-155) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 2 พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ แต่มีปัญหาในเรื่องเนื้อหาไม่เหมาะสมกับวัยชอบขำของเนื้อหาไม่ชัดเจนและเนื้อหาไกลตัวนักเรียน ส่วนปัญหาเกี่ยวกับกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนพบว่า นักเรียนขาดทักษะในการทำงานและขาดอุปกรณ์หรือสื่อการเรียน

ประสงค์ เปนะนาม (2524: ก-ข) ได้ “ศึกษาปัญหาการผลิตและการใช้สื่อการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ.2524” พบว่า สื่อการสอนที่มีมากคือ บัตรคำ รูปภาพและภาพพลิก วิชาที่ครูใช้สื่อการสอนมากที่สุดคือ วิชาทักษะกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย สิ่งที่เป็นปัญหามากคือโรงเรียนขาดงบประมาณเพื่อจัดซื้อสื่อการสอน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านสื่อการสอนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการผลิต และการใช้สื่อการสอน สื่อการสอนของโรงเรียนมีน้อยเกินไป ครูส่วนใหญ่ต้องการความรู้เรื่องการผลิตสื่อการสอนจากวัสดุเหลือใช้และวัสดุในท้องถิ่น ต้องการมีความรู้ในเรื่องการใช้สื่อ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ ต้องการให้วิทยาลัยครูบุรีรัมย์มีบทบาทในด้านการให้บริการเกี่ยวกับสื่อ

การสอน และจัดอบรมเกี่ยวกับสื่อการสอนให้แก่ครู อีกทั้งควรจัดตั้งศูนย์สื่อการสอนระดับโรงเรียนหรือระดับกลุ่มโรงเรียนเพื่อให้บริการแก่ครู

ศิริรักษ์ พ่วงพรพิทักษ์ (2526 : 97-99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง“ทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพอนามัยไทยต่อการจัดประสบการณ์ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2534” พบว่า การจัดประสบการณ์ด้านสุขภาพอนามัย ในหลักสูตรประถมศึกษาในทศวรรษหน้า ด้านเนื้อหาที่ควรจัดในหลักสูตร คือ โภชนาการ สุขภาพส่วนบุคคล การสุขาภิบาล สุขภาพจิต สิ่งเสพติดให้โทษ บริการสาธารณสุข โรคติดต่อ สวัสดิศึกษา โดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัยในอาชีพ การปฐมพยาบาล ความคิดรวบยอดของการใช้ยา ฯลฯ สถานศึกษาควรจัดให้มีการสอนสุขภาพอนามัย การจัดสิ่งแวดล้อมให้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านสุขภาพอนามัยนั้น ควรจัดให้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันให้มากที่สุดและเน้นการฝึกปฏิบัติจริง

จากการได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ สรุปได้ว่างานวิจัยส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษาจะเป็นการศึกษาสภาพ ความต้องการและปัญหาในการใช้สื่อการสอน พฤติกรรมการใช้สื่อการสอน และปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อการสอน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยดังกล่าวและนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการเรียนการสอนอนามัยส่วนบุคคลตามแนวสุขบัญญัติแห่งชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาในต่างประเทศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมในการเลือกสื่อในการเรียนการสอน แต่ไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบในการใช้สื่อการสอนเลย ดังนี้

Walker 1995 : 2334-A) ได้ศึกษาเรื่องธรรมชาติการใช้และการเลือกสื่อสำหรับการสอนอ่านในระดับประถมศึกษา ของครูประถมศึกษาในโรงเรียนแถบตะวันออกเฉียง ผลการวิจัยพบว่า ครูเปลี่ยนแปลงการใช้สื่อการเรียนการสอนจากตำรามาเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทอื่น ๆ และพบว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อการเรียนการสอนคือ ระดับความสามารถและการตัดสินใจเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนจากสภาพแวดล้อมของครู

Brasel 1988 : 418 A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อการเรียนการสอน และความล้าหลังของครูผู้สอนในโรงเรียนของรัฐแถบนอกเมือง ผลการวิจัยพบว่า อายุ วุฒิการศึกษา จริยธรรม และความรู้ทางเทคนิคการใช้สื่อการสอนของครู มีความสัมพันธ์กับความถี่ของการใช้สื่อการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนที่ครูส่วนใหญ่นำมาใช้เป็นสื่อประเภทเครื่องมือและวัสดุ

Bakri 1983 : 316 A) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอนกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในประเทศซาอุดีอาระเบีย พบว่า วิชาที่สอน จำนวนปีที่สอน การฝึกอบรมก่อนการใช้สื่อการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อการสอน และ

พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้สื่อการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นคือ ประสบการณ์ในการใช้สื่อการเรียนการสอน และการจัดหาหมวดหมู่ของสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน

Banks (1983 : 377-379) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้อุปกรณ์การสอนสุขศึกษากับเด็กที่เรียนเก่งจะเพิ่มความต้องการเรียนรู้ได้มากขึ้น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลการเรียนรู้และความสนใจของเด็กที่มีสติปัญญาดีต่อวิธีการสอนที่ใช้อุปกรณ์ ผลการวิจัยพบว่า เด็กมีความกระตือรือร้นและสนใจการเรียนมากขึ้น สามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ได้ทั้งกับตนเองและครอบครัว จากผลของการใช้อุปกรณ์ในการสอนสุขศึกษานี้เอง ทำให้เด็กเกิดเจตคติในการดูแลสุขภาพทั้งของตนเองและครอบครัว จนกระทั่งสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขศึกษาไปในทางที่ดีขึ้นได้

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยพบว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ควรมีหลักการใช้อย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ โดยเฉพาะการสอนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นวิชาที่สำคัญอย่างยิ่งในเด็กระดับประถมศึกษา อันเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และแข็งแรง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาและนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งประกอบด้วย โปสเตอร์ แผ่นพับ และสื่อชุดนิทรรศการ ประกอบการเรียนการสอนอนามัยส่วนบุคคลตามแนวสุขบัญญัติแห่งชาติสำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการใช้สื่อการสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย